

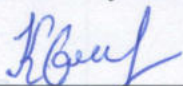
МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Бюджетне забезпечення розвитку соціальної сфери в Україні

Здобувачки вищої освіти другого (магістерського) рівня, II курсу,
групи ФМУПЗ-23-1,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітня програма «Управління публічними фінансами»

(підпис)

Ковалевської Євгенії Олексіївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник

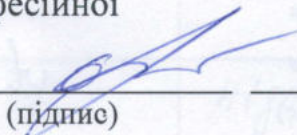
(підпис)

Колесніченко Т.А.

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник освітньо-професійної

програми

(підпис)

Герасименко Оксана Дмитрівна

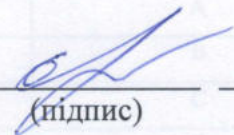
(ПІБ, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту за рішенням кафедри публічних фінансів

протокол від «14» 01 2025 № 14

Завідувач

кафедри

(підпис)

Герасименко Оксана Дмитрівна

(ПІБ, науковий ступінь, вчене звання)

Реєстрація № 7

31.01.2025
(дата)

[підпис]
(підпис відповідальної особи)

Результати перевірки

(до захисту, на доопрацювання)

(дата)

[підпис]
(підпис)

Результат захисту

85 балів 4(добре)
(оцінка)

03.02.2025
(дата)

[підпис]
(підпис)

Голова комісії:

[підпис]
(підпис)

П.Т. Бондарук
(ініціали, прізвище)

Члени комісії:

[підпис]
(підпис)

О.Д. Гордей
(ініціали, прізвище)

[підпис]
(підпис)

Н.М. Давиденко
(ініціали, прізвище)

[підпис]
(підпис)

А.В. Буряк
(ініціали, прізвище)

секретар

[підпис]

В.Ю. Мешинко

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, ПІБ: керівника, голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
Доповідь	від 0 до 10	10		Тошова Е.к. Бондарук С.Т. Чисен Е.к. Тордєт О.В. Давиденко Н.М. Буряк А.В. секретар Мешинко Р.О.
Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	25		
Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	5		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	45	40	
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	85		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ

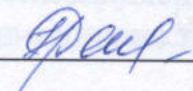
Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	ПІБ: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
85	B	4 (добре)	03.02.2025	Бондарук С.Т. Тордєт О.В. Давиденко Н.М. Буряк А.В. Мешинко Р.О.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)
34-0	F	

Факультет фінансів та цифрових технологій
Кафедра публічних фінансів
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітня програма «Управління публічними фінансами»

Затверджую
Завідувач кафедри

«26» 02 2024

Завдання на кваліфікаційну роботу здобувачу вищої освіти

Ковалєвської Євгенії Олексіївни

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема випускної роботи: «Бюджетне забезпечення розвитку соціальної сфери в Україні»

Затверджена наказом ректора від «09» 01 2024 № 10

2. Строк здачі закінченої роботи - грудень

3. Метою кваліфікаційної роботи є систематизація теоретичних підходів та аналіз поточного стану фінансування соціальної сфери в Україні, а також визначення перспективних напрямів удосконалення бюджетного забезпечення соціальної сфери.

Об'єктом дослідження є процеси фінансування соціальної сфери в Україні, що впливають на формування та впровадження соціальної політики.

Предметом дослідження є механізми, інструменти та підходи до фінансування соціальної сфери, які сприяють її стабільному функціонуванню та розвитку.

4. Вихідні дані до роботи - законодавчі акти, що регулюють фінансування соціальних програм України, статистичні дані щодо доходів і видатків бюджету, комплекс методів, зокрема, метод аналізу та синтезу для вивчення структурних елементів бюджетного забезпечення.

5. Перелік графічного матеріалу Додаток А, Додаток Б, Додаток В, Додаток Д, Додаток Ж, Додаток З.

6. Зміст випускної кваліфікаційної роботи охоплює три основні розділи. Перший розділ присвячений теоретичним засадам бюджетного забезпечення соціальної сфери та включає розгляд теоретичних підходів до розкриття сутності та значення бюджетного забезпечення, основних принципів і механізмів бюджетного фінансування соціальної сфери, а також інструментів бюджетного забезпечення, таких як бюджетні асигнування, трансферти, видатки та витрати. Другий розділ аналізує сучасний стан бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні. У ньому оцінюється ефективність фінансування соціальної сфери, розглядаються законодавчі та нормативні акти, що регулюють цей процес, а також визначаються особливості бюджетного забезпечення у період

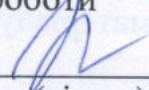
воєнного стану на основі статистичних даних про видатки на соціальні програми та їх структуру. Третій розділ спрямований на виявлення перспектив розвитку бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні. У ньому досліджуються фактори, що впливають на трансформацію бюджетного фінансування, розглядається впровадження інновацій та оптимізація фінансових процесів, також здійснюється порівняльний аналіз бюджетного забезпечення соціальної сфери України та країн ЄС. Завершується робота практичними рекомендаціями щодо вдосконалення бюджетного забезпечення соціальної сфери з урахуванням сучасних викликів та європейських стандартів.

7. Календарний план виконання роботи

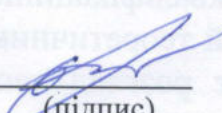
№ п/п	Назва етапів випускної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1.	Розділ 1 Теоретичні засади бюджетного забезпечення соціальної сфери	До 30.05.2024 р.	30.05.2024 р.
2.	Розділ 2 Сучасний стан бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні	До 10.09.2024 р.	10.09.2024 р.
3.	Розділ 3 Перспективи розвитку бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні	До 10.11.2024 р.	10.11.2024 р.
4.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень наукового керівника	До 15.11.2024 р.	15.11.2024 р.

8. Дата видачі завдання «10» 02 2024 року

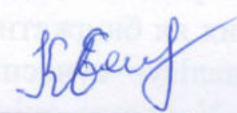
9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи

 (підпис) Камеда Т. А. (прізвище, ініціали)

10. Гарант освітньо-професійної програми

 (підпис) Тордєт О. Р. (прізвище, ініціал)

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

 (підпис) Каварьян С. О. (прізвище, ініціал)

АНОТАЦІЯ

Бюджетне забезпечення розвитку соціальної сфери в Україні

назва випускної роботи

Дипломна робота присвячена дослідженню та аналізу теоретичних основ та оцінка поточного стану фінансування соціальної сфери в Україні, а також визначення перспективних шляхів удосконалення бюджетного забезпечення соціальної сфери. У роботі сформовано перелік інструментів фінансування соціальної сфери, що включає бюджетні асигнування, трансфери, видатки та фінансування соціальних програм.

У рамках дослідження було проведено аналіз законодавчих та нормативних актів, що регулюють фінансування соціальної сфери в Україні, а також статистичних даних про бюджетні надходження. На основі результатів аналізу розроблено рекомендації для покращення бюджетного забезпечення з урахуванням актуальних викликів, які постають перед економікою країни.

Актуальність даної теми є корисною для фахівців у галузі економіки, фінансів, державного управління та соціальної політики. Вона може стати цінною основою для наукових досліджень студентів, аспірантів і науковців, які вивчають ефективність розподілу бюджетних коштів, шляхи вдосконалення соціального захисту населення та забезпечення сталого розвитку соціальної інфраструктури. Крім того, результати такого дослідження можуть бути корисними для державних службовців і управлінців, які займаються розробкою бюджетної політики у сфері соціального забезпечення.

Випускна робота містить 66 сторінок, 5 таблиць, 6 рисунків, список використаних джерел з 41 найменувань, 6 додатків.

Ключові слова: бюджетне забезпечення, соціальна сфера, фінансування соціальних програм, бюджетні асигнування, соціальна політика, соціальний захист.

Рік виконання випускної роботи: 2024.

Рік захисту роботи: 2025.

SUMMARY

BUDGET SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF THE SOCIAL SECTOR IN UKRAINE

The thesis is dedicated to the study and analysis of the theoretical foundations and the current state of social sector financing in Ukraine, as well as the identification of prospective ways to improve budgetary support for the social sphere. The work provides a list of social sector financing instruments, which includes budget allocations, transfers, expenditures, and funding for social programs.

The study analyzes legislative and regulatory acts governing the financing of the social sector in Ukraine, along with statistical data on budget revenues. Based on the results of the analysis, recommendations were developed to enhance budgetary support, taking into account the current challenges facing the country's economy.

The relevance of this topic is valuable for specialists in the fields of economics, finance, public administration, and social policy. It can serve as a valuable foundation for research by students, graduate students, and scholars studying the efficiency of budget allocation, ways to improve social protection, and the sustainable development of social infrastructure. Moreover, the findings of this research can be useful for civil servants and administrators involved in developing budget policy in the field of social security.

The thesis contains 66 pages, 5 tables, 6 figures, a list of references with 41 entries, and 6 appendices.

Keywords: budget support, social sector, social program financing, budget allocations, social policy, social protection.

Year of completion: 2024.

Year of thesis defense: 2025.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БЮДЖЕТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	7
1.1. Генеза теоретичних підходів до розкриття сутності та значення бюджетного забезпечення соціальної сфери	7
1.2. Інструментарій бюджетного забезпечення соціальної сфери	13
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН БЮДЖЕТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ	20
2.1. Оцінка ефективності бюджетного забезпечення соціальної сфери	20
2.2. Особливості бюджетного забезпечення соціальної сфери у період військового стану	31
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ	40
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52

ВСТУП

Актуальність дослідження бюджетного забезпечення розвитку соціальної сфери в Україні зумовлена необхідністю підвищення рівня життя населення, забезпечення доступу до якісних соціальних послуг та подолання соціальної нерівності. В умовах економічних викликів, військового стану та обмежених бюджетних ресурсів ефективне фінансування освіти, медицини, соціального захисту й інших ключових напрямів є пріоритетним завданням держави. Аналіз механізмів розподілу бюджетних коштів, пошук шляхів їх оптимізації та підвищення результативності є основою для формування стійкої та справедливої соціальної політики.

Стан і ступінь розробки проблеми бюджетного забезпечення розвитку соціальної сфери в Україні активно висвітлюються в наукових публікаціях та аналітичних звітах. Увага дослідників: Бортник С. М., Дмитренко Е.С., Дорош В. Ю., Московчук А. Т., Матрушенко О. О., Сидор Т. І., Сєвідова І. О., Тропіна В. та інші зосереджувалися на оптимізації бюджетного фінансування, удосконаленні нормативно-правової бази, пошуку альтернативних джерел фінансування та оцінці ефективності використання бюджетних коштів. Серед ключових аспектів, які обговорюються в літературі, є необхідність адаптації соціальної політики до сучасних економічних та соціальних викликів, особливо в умовах воєнного стану. Хоча проблемі приділяється значна увага, залишається недостатньо дослідженою сфера впливу інноваційних фінансових механізмів на розвиток соціальної сфери.

Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення теоретичних засад та оцінки сучасного стану бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні, а також розроблення перспективних напрямів розвитку бюджетного забезпечення соціальної сфери.

Відповідно до поставленої мети слід виконати наступні *завдання*:

- розкрити генезу теоретичних підходів до розкриття сутності та значення бюджетного забезпечення соціальної сфери;

- визначити інструментарій бюджетного забезпечення соціальної сфери;
- оцінити ефективність бюджетного забезпечення соціальної сфери;
- з'ясувати особливості бюджетного забезпечення соціальної сфери у період військового стану;
- запропонувати перспективи розвитку бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні.

Об'єктом дослідження є процеси бюджетного забезпечення розвитку соціальної сфери в Україні, які впливають на формування та реалізацію соціальної політики.

Предметом дослідження виступають механізми, інструменти та методи фінансування соціальної сфери, що забезпечують її стабільне функціонування та розвиток.

Методи дослідження. Для дослідження бюджетного забезпечення розвитку соціальної сфери в Україні використано комплекс методів, зокрема, застосовано метод аналізу та синтезу для вивчення структурних елементів бюджетного забезпечення, порівняльний метод — для оцінки динаміки фінансування соціальної сфери у різні періоди, статистичний метод — для аналізу ключових показників бюджетних витрат. Крім того, використано графічний метод для візуалізації результатів дослідження, а також методи моделювання для прогнозування впливу бюджетного забезпечення на соціально-економічний розвиток України. Комплексний підхід дозволив оцінити ефективність використання бюджетних коштів та визначити напрями оптимізації їх розподілу.

Базою дослідженням є аналіз діяльності Міністерства соціальної політики України щодо формування та розподілу бюджетних коштів на реалізацію соціальних програм.

Науково-практична значимість дослідження, присвяченого бюджетному забезпеченню розвитку соціальної сфери в Україні, полягає у всебічному аналізі механізмів її фінансування, виявленні їх недоліків та визначенні шляхів

вдосконалення. Отримані результати поглиблюють розуміння принципів ефективного управління бюджетними ресурсами з метою задоволення соціальних потреб населення, що є основою для стабільного розвитку держави. Практична цінність дослідження полягає у створенні рекомендацій щодо оптимального розподілу і використання бюджетних коштів для фінансування соціальних програм, що дозволить підвищити рівень соціального захисту населення та зменшити прояви соціальної нерівності.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БЮДЖЕТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

1.1. Генеза теоретичних підходів до розкриття сутності та значення бюджетного забезпечення соціальної сфери

Бюджетне забезпечення соціальної сфери є одним із ключових елементів державної економічної політики, оскільки від нього залежить реалізація соціальних програм, збереження та покращення рівня життя громадян. Бюджетне забезпечення включає фінансування таких важливих напрямків, як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист, культура та наука. Правильне розподілення бюджетних коштів на ці сектори дозволяє забезпечити стабільність соціальних гарантій, створення умов для розвитку людського потенціалу та підвищення якості життя населення. Водночас, ефективне бюджетне планування та контроль витрат у соціальній сфері сприяють досягненню сталого розвитку країни та мінімізації соціальних ризиків.

Бюджетне забезпечення соціальної сфери є одним з ключових елементів державної фінансової політики, який відіграє визначальну роль у забезпеченні соціального добробуту населення. Соціальна сфера в Україні охоплює сукупність галузей та установ, які спрямовані на забезпечення соціального благополуччя громадян, захист їхніх прав та підвищення якості життя. До основних складових соціальної сфери відносяться охорона здоров'я, освіта, соціальний захист, культура, наука, житлове будівництво, трудові відносини та забезпечення соціальної справедливості. Зазначені сфери взаємопов'язані та забезпечують реалізацію прав людини на соціальні блага та послуги, що є основою стабільного розвитку суспільства. Важливою складовою соціальної сфери є також боротьба з бідністю та нерівністю, що потребує ефективного використання бюджетних ресурсів для фінансування соціальних програм. Генеза бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні є складним та багатогранним процесом, який відображає етапи економічного та соціального

розвитку країни, а також впливає на різні політичні та економічні зміни. Формування бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні відбувалося в окремих етапах, кожен з яких мав свою специфіку та обумовлений певними соціально-економічними умовами (рис. 1.1) [5, с. 235].

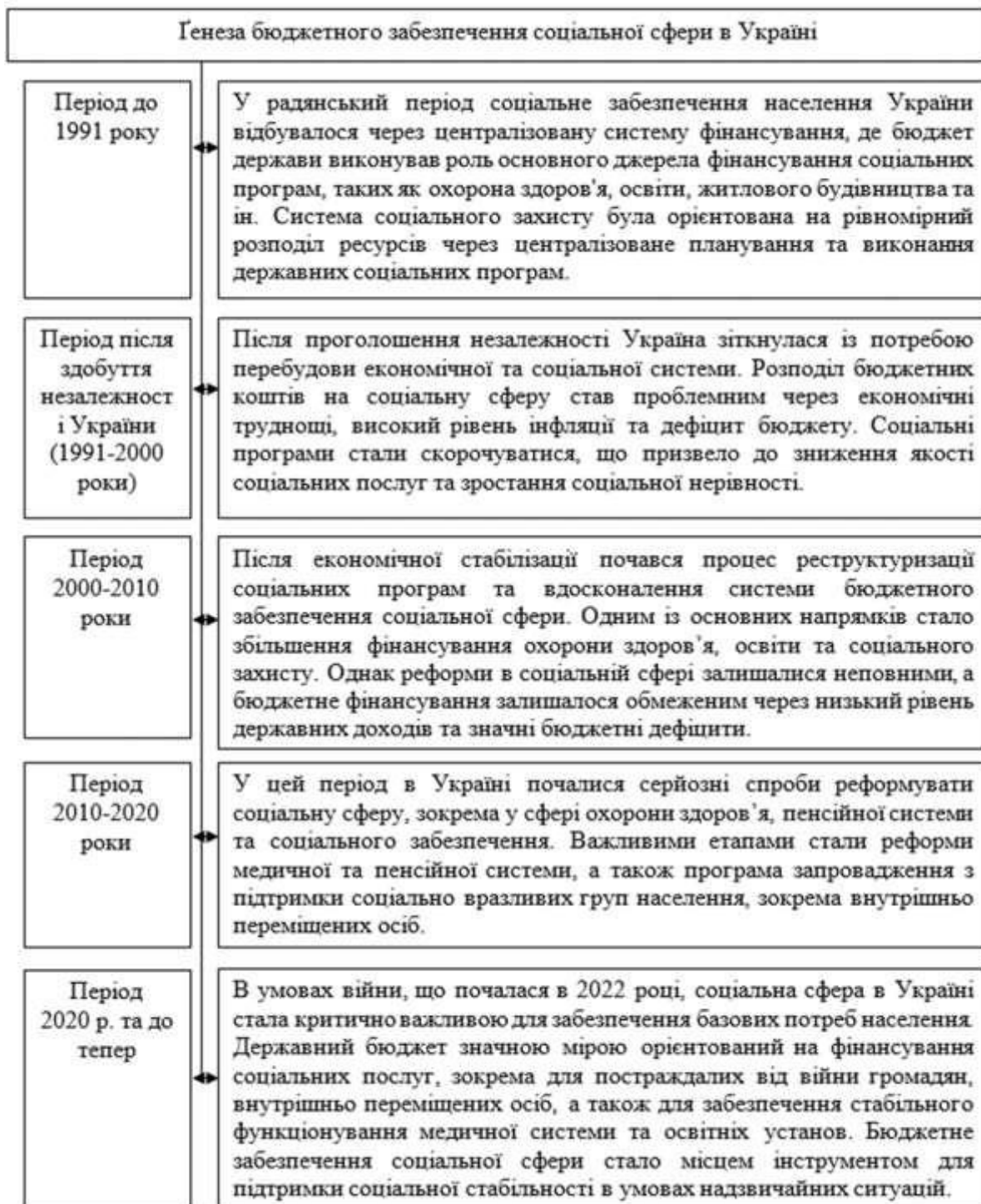

Рис. 1.1 Гене́за бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні
Джерело: складено на основі літератури [7].

Таким чином, розвиток бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні відображає соціально-економічні зміни, що відбуваються в державі. На кожному етапі еволюціонувала концепція державної соціальної політики, удосконалювалися підходи до фінансування соціальних послуг. Проте бюджетне забезпечення й надалі стикається з викликами, пов'язаними з обмеженістю ресурсів і необхідністю реформування соціальних систем.

Гене́за теоретичних підходів до розкриття сутності бюджетного забезпечення соціальної сфери розкривається через трактування науковців, які по-різному інтерпретують роль державного бюджету в підтримці соціальних програм та забезпеченні благополуччя населення (рис. 1.1).

Таблиця 1.1

**Гене́за теоретичних підходів до розкриття сутності поняття
«Бюджетне забезпечення соціальної сфери»**

Науковці	Сутність поняття
Бортник С. М., Севідова І. О.	Бюджетне забезпечення соціальної сфери — це процес фінансування та розподілу бюджетних коштів для забезпечення реалізації державних програм у сферах охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, культури та інших важливих для суспільства галузей, які сприяють підвищенню рівня життя громадян [1, с. 11].
Горин В. П.	Бюджетне забезпечення соціальної сфери — це система фінансування соціальних потреб населення, яка забезпечується через державний та місцеві бюджети за рахунок підтримки соціального благополуччя, доступу до якісних послуг та створення рівних можливостей для всіх громадян [4, с. 121].
Матрушенко О. О., Валько А. О.	Бюджетне забезпечення соціальної сфери — це організація, планування та розподіл державних фінансів на фінансування соціальних програм та послуг, спрямованих на забезпечення соціальної стабільності, здоров'я, освіти та соціального захисту громадян [9, с. 28].
Дорош В. Ю., Московчук А. Т.	Бюджетне забезпечення соціальної сфери — це забезпечення деяких фінансових ресурсів для розвитку та підтримки інфраструктури соціального захисту, медичних та освітніх установ, культурних та соціальних програм, що сприяють покращенню якості життя в державі [6, с. 192].
Миськів Г.	Бюджетне забезпечення соціальної сфери — це фінансування соціальних потреб через розподіл державного бюджету для досягнення рівності, справедливості та доступу громадян до основних соціальних благ, таких як медичне обслуговування, освіта, житлові умови та соціальний захист [10, с. 47].

Джерело: складено на основі літератури [1, 4, 6, 9, 10].

Проаналізувавши наукову літературу, вважаємо, бюджетне забезпечення соціальної сфери — це процес фінансування через державний та місцеві бюджети соціальних програм та послуг, що спрямовані на забезпечення належного рівня життя громадян, що включає в себе фінансування таких галузей, як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист, культура, наука, а також інші напрямки, що мають на меті покращення соціального добробуту населення. Бюджетне забезпечення соціальної сфери є ключовим механізмом для створення рівних можливостей для всіх громадян, особливо в умовах економічних криз, і забезпечує доступ до основних соціальних послуг для різних груп населення. Воно охоплює такі складові, як державний і місцеві бюджети, соціальні програми та фонди, а також трансферти й субсидії, які спрямовані на фінансування базових соціальних послуг і підтримку найбільш вразливих категорій населення.

Складові бюджетного забезпечення соціальної сфери включають державний та місцеві бюджети, соціальні програми і фонди, трансферти та субсидії, що забезпечують фінансування основних соціальних послуг та підтримку вразливих верств населення, а саме:

1) Державний бюджет — головний фінансовий інструмент, через який забезпечується фінансування соціальних програм та послуг на рівнях держави. Включає в себе витрати, які спрямовуються на забезпечення охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, культури, науки та інших соціальних потреб;

2) Місцеві бюджети — бюджети на рівнях територіальних одиниць (областей, районів, районів), через які фінансуються соціальні послуги, що надані на місцевому рівні - це можуть бути витрати на місцеві школи, лікарні, соціальні служби та інші установи;

3) Соціальні програми та фонди — спеціалізовані програми, які фінансуються через бюджетні витрати, такі як пенсійні програми, допомога малозабезпеченим, пільги для окремих категорій громадян, програми підтримки безробітних, внутрішньо переміщених осіб тощо;

4) Державні трансферти та субсидії — фінансова допомога від держави для підтримки місцевих органів влади та громадян у сфері соціальних трансфертів, субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, матеріальної допомоги тощо [21].

Завдання бюджетного забезпечення соціальної сфери полягають у фінансуванні соціальних програм та послуг, що сприяють забезпеченню належного рівня життя громадян, розвитку соціальної інфраструктури та підтримці соціальної стабільності в країні. Основні завдання бюджетного забезпечення соціальної сфери включають:

- забезпечення доступу до базових соціальних послуг — створення умов для надання громадянам доступу до якісних послуг у сфері охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, а також інших важливих для життя послуг;
- розвиток інфраструктури соціальної сфери — фінансування будівництва та модернізації об'єктів соціального призначення, таких як лікарні, школи, соціальні установи, культурні об'єкти;
- підтримка різноманітних категорій населення — забезпечення фінансування соціальних програм для людей з обмеженими можливостями, пенсіонерів, безробітних, багатодітних сімей та інших соціально незахищених груп;
- зниження соціальної нерівності — через бюджетні трансферти, пільги та інші механізми підтримки рівних можливостей для громадян, забезпечення соціальної справедливості та рівного доступу до соціальних благ;
- створення стабільної соціальної політики — забезпечення фінансової стабільності соціальної програми, що дозволяє прогнозувати та планувати соціальні видатки на довгострокову перспективу [20, с. 95].

Бюджетне забезпечення соціальної сфери відіграє ключову роль у житті будь-якої держави, Україна не є винятком. Воно безпосередньо впливає на добробут громадян, соціальну стабільність та економічний розвиток країни. Призначення бюджетного забезпечення соціальної сфери полягає в

ефективному фінансуванні соціальних програм і послуг, що забезпечують гідний рівень життя громадян, зокрема через підтримку вразливих груп населення та розвиток соціальної інфраструктури.

Бюджетне забезпечення соціальної сфери становить основу для реалізації соціальних прав громадян, оскільки саме через державний бюджет фінансуються основні соціальні послуги, зокрема освіта, охорона здоров'я та соціальний захист. Надання доступу до якісної освіти та медичних послуг створює умови для розвитку кожної людини та підтримки її здоров'я, що є важливим чинником соціальної стабільності й добробуту населення. Окрім того, бюджетне фінансування сприяє наданню соціальних послуг у сфері допомоги малозабезпеченим, пенсіонерам, дітям, інвалідам та іншим вразливим категоріям населення, створюючи умови для гідного життя.

Бюджетне забезпечення соціальної сфери відіграє ключову роль у скороченні соціальної нерівності та створенні рівних можливостей для всіх громадян. Завдяки фінансуванню різних соціальних програм і пільг, держава гарантує справедливий доступ до основних благ, таких як медичне обслуговування, освіта та житло, що сприяє реалізації потенціалу кожної людини. Водночас це сприяє створенню більш справедливого суспільства, де кожен має рівні шанси на покращення свого життя незалежно від соціального статусу.

Одним із важливих функцій бюджетного забезпечення соціальної сфери є стабілізація суспільства, оскільки належне фінансування соціальних послуг допомагає зменшити соціальну напругу та попередити можливі конфлікти між різними верствами населення. Адекватне соціальне забезпечення є інструментом для підтримки соціальної рівноваги, що підвищує рівень довіри населення до держави та зміцнює її авторитет. У свою чергу, це дозволяє забезпечити стабільність у країні та створює сприятливі умови для розвитку суспільства.

Бюджетне забезпечення соціальної сфери також має значний вплив на економічний розвиток. Інвестиції в людський капітал через фінансування

освіти та охорони здоров'я є важливими для підвищення продуктивності праці та створення кваліфікованих кадрів, які необхідні для розвитку різних галузей економіки. Окрім того, забезпечення належних соціальних умов створює сприятливий бізнес-клімат, знижує соціальні ризики та збільшує зацікавленість інвесторів у розвитку підприємництва в країні [10, с. 57].

Невід'ємною складовою бюджетного забезпечення соціальної сфери є його роль у зміцненні національної безпеки. Здоров'я населення є одним із головних факторів національної безпеки, оскільки здорова нація є основою для розвитку суспільства та економіки. Освіта також відіграє важливу роль у підготовці кваліфікованих фахівців для всіх сфер діяльності, включаючи національну безпеку, науку, техніку та оборону, що є критично важливим для забезпечення стабільності держави та її здатності відповідати на внутрішні й зовнішні виклики.

Таким чином, теоретичні підходи до визначення сутності та значення бюджетного забезпечення соціальної сфери підтверджують його центральну роль у сприянні стабільному соціальному розвитку й підвищенні добробуту громадян. Вони свідчать, що фінансування соціальних програм через державний і місцеві бюджети є фундаментом для реалізації соціальних прав населення, зменшення нерівності, підтримки вразливих верств і забезпечення рівних можливостей для кожного громадянина. Такий підхід сприяє не тільки економічному розвитку та стабільності суспільства, але й зміцненню національної безпеки, що є необхідною умовою для сталого прогресу країни в умовах сучасних викликів.

1.2. Інструментарій бюджетного забезпечення соціальної сфери

Інструментарій бюджетного забезпечення соціальної сфери охоплює комплекс фінансових та організаційних механізмів, що забезпечують ефективне фінансування соціальних програм та послуг через державний та місцеві бюджети. Інструментарій включає в себе не лише прямі бюджетні витрати на

охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та інші напрямки соціальної політики, але й трансферти, субсидії, пільги та інші форми підтримки, що сприяють створенню належних умов для соціального добробуту громадян. Правильне застосування таких інструментів дозволяє забезпечити справедливий доступ до основних соціальних благ, підвищити рівень життя населення та сприяти соціальній стабільності.

Нормативно-правове регулювання бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні базується на ряді законодавчих актів, що визначають механізми фінансування соціальних послуг і програм, а також принципи розподілу та використання державних та місцевих бюджетів для соціальних потреб. Основні нормативно-правові документи регулювання бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні включають:

1) **Бюджетний кодекс України (БКУ) [3]** — є основним нормативно-правовим актом, який регулює порядок формування та виконання державних та місцевих бюджетів. БКУ визначає загальні принципи бюджетного процесу, розподілу бюджетних коштів, включаючи видатки на соціальні програми, а також механізми їх фінансування.

2) **Закон України «Про державний бюджет України» [13]** — щорічний документ, який затверджує основні параметри державного бюджету на відповідний рік, викладаючи обсяги фінансування соціальної сфери, зокрема охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та інших, він є основою для формування фінансових ресурсів для соціальних послуг.

3) **Закон України «Про соціальні послуги» [19]** — регулює надання соціальних послуг громадянам, які потребують соціальної підтримки, зокрема пенсіонерам, інвалідам, дітям-сиротам, особам з низьким доходом, використовує послуги принципів фінансування та соціальної організації через державний та місцеві бюджети.

4) **Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [11]** — встановлює правові основи фінансування сфери охорони здоров'я, зокрема фінансування медичних закладів за рахунок бюджетних

коштів, регулює механізми надання медичних послуг, а також фінансову підтримку для підтримки здоров'я населення.

5) **Закон України «Про освіту» [16]** — визначає фінансування галузі освіти, розподіл бюджетних коштів на навчальні заклади різних рівнів, що забезпечує доступ до якісної освіти для всіх верств населення.

6) **Закон України «Про пенсійне забезпечення» [18]** — регулює фінансування пенсійних виплат, зокрема через державний бюджет, і забезпечує механізми надання пенсійної допомоги пенсіонерам.

7) **Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» [14]** — встановлює порядок надання соціальної допомоги сім'ям з низьким рівнем доходів, а також фінансування цієї допомоги через державний бюджет.

8) **Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [15]** — встановлення ролі органів місцевого самоврядування у фінансуванні соціальних програм на місцевому рівні, включаючи організацію надання соціальних послуг, медичного обслуговування та освіти.

9) **Закон України «Про соціальний захист інвалідів в Україні» [17]** — забезпечує фінансування соціальних програм для осіб з інвалідністю, регулює механізм надання допомоги та підтримки через бюджетні витрати.

Таким чином, нормативно-правова база бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні охоплює широкий спектр законодавчих актів, що регулюють процеси формування та розподілу бюджетних коштів на соціальні потреби, а також забезпечують правову основу для ефективного виконання соціальних програм і надання послуг.

Інструментарій бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні включає в себе різноманітні механізми, які регулюють процеси фінансування соціальних програм і надання послуг. До основних інструментів належать:

1) Корируючі коефіцієнти бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні використовують для адаптації фінансування соціальних програм та проектів до зміни економічної ситуації, соціальних потреб, а також до

конкретних особливостей регіонів або категорій населення. Корируючі коефіцієнти дозволяють гнучко регулювати видатки бюджету у залежності від різних чинників (табл. 1.2) [2, с. 183].

Таблиця 1.2

Корируючі коефіцієнти бюджетного забезпечення соціальної сфери

№	Назва коефіцієнта	Основна мета	Фактори, що враховуються	Приклад використання
1	Інфляційний коефіцієнт	Збереження купівельної спроможності соціальних виплат	Темпи інфляції, вартість споживчого кошика	Індексація пенсій, соціальних допомог
2	Коефіцієнт вирівнювання для місцевих бюджетів	Забезпечення рівності доступу до соціальних послуг	Рівень доходів місцевих бюджетів, кількість населення, розвиненість інфраструктури	Розподіл міжбюджетних трансфертів
3	Соціальний коефіцієнт	Врахування потреб різних соціальних груп	Вік, стать, інвалідність, дохід, зайнятість	Визначення розміру соціальних допомог, пільг
4	Коефіцієнт потреби в соціальних послугах	Оптимізація розподілу коштів на соціальні послуги	Демографічні показники, рівень життя, наявність соціальної інфраструктури	Розподіл коштів на освіту, охорону здоров'я
5	Коефіцієнт соціальної напруги	Реагування на соціальні кризи	Рівень безробіття, доходи населення, соціальні протести	Фінансування програм соціальної підтримки, стабілізації
6	Коефіцієнти демографічної ситуації	Врахування змін у віковій структурі населення	Народжуваність, смертність, міграція	Коригування видатків на освіту, охорону здоров'я, пенсійне забезпечення
7	Коефіцієнт мобільності бюджету	Забезпечення гнучкості бюджету	Непередбачувані обставини, кризи, катастрофи	Перерозподіл коштів у разі надзвичайних ситуацій

Джерело: складено на основі літератури [2, с. 186].

Таким чином, корируючі коефіцієнти забезпечують гнучкість та ефективність у розподілі фінансових ресурсів на соціальні потреби, дозволяючи адаптувати бюджетне забезпечення соціальної сфери до змінених соціально-економічних умов.

2) Бюджетні асигнування — це кошти, що закладаються в державному або місцевому бюджеті для фінансування певних напрямків соціальної політики та програми [12, с. 27]. Вони є визначеною частиною загального бюджету та повинні використовуватися для реалізації соціальних проектів, таких як фінансування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення та інших галузей соціальної сфери. Бюджетні асигнування починаються на основі бюджетного планування, а також враховують потреби населення та соціальні пріоритети держави. Вони надаються як на центральному, так і на місцевому рівнях.

3) Трансфери бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні — це грошові перекази або фінансова допомога, яка надається одним державним органам (центральному або місцевим) іншим органам або суб'єктам, зокрема місцевим органам влади, підприємствам або громадянам, для забезпечення виконання соціальних функцій та надання послуг у соціальній сфері [22, с. 18]. Трансфери є одним з інструментів бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні і прогресують значущу роль у фінансуванні різноманітних соціальних програм. Вони мають на меті забезпечення рівності та доступу до соціальних послуг у різних регіонах країни, враховуючи специфіку місцевих потреб.

Основні види трансферів в Україні включають бюджетні трансфери між державним та місцевими бюджетами, які забезпечують фінансування соціальних програм та послуг, можуть бути генеральні трансфери — безумовні грошові перекази для покриття загальних витрат на соціальні потреби, цільові трансфери — для фінансування конкретних програм, таких як медичні чи освітні послуги, та соціальні трансфери — виплати для окремих категорій громадян, наприклад, пенсії, соціальні допомоги, субсидії або виплати при народженні дітей. Окрім того, існують трансфери на регіональний розвиток для підтримки соціальної інфраструктури в окремих регіонах, а також міжнародні трансфери — фінансова допомога від міжнародних організацій чи інших країн на підтримку соціальних ініціатив в Україні [22, с. 26].

4) Видатки бюджетів — це витрати, що розглядаються для виконання соціальних програм та забезпечення соціальних потреб громадян [8, с. 40]. Вони можуть включати витрати на пенсії, соціальну допомогу, охорону здоров'я, освіту, підтримку різноспрямованих категорій населення тощо. Видатки бюджетів є одним із основних інструментів для реалізації соціальної політики держави та сприяють забезпеченню стабільного розвитку соціальної сфери. Видатки бюджету формуються на основі програмних пріоритетів та потреб, а також за результатами бюджетного планування [8, с. 41].

Основні види видатків бюджетного забезпечення соціальної сфери включають витрати на охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, соціальні інфраструктурні проекти та програми боротьби з бідністю. Витрати на охорону здоров'я спрямовуються на медичні заклади, ліки, обладнання та програми вакцинації. Витрати на освіту охоплюють утримання освітніх установ, стипендії та підвищення кваліфікації педагогів. Видатки на соціальний захист включають пенсії, субсидії та допомогу соціально незахищеним. Витрати на соціальні інфраструктурні проекти сприяють розвитку лікарень, шкіл та інших установ. Основні функції цих видатків включають забезпечення соціальних стандартів, рівного доступу до послуг, підтримку соціального захисту, розвиток інфраструктури та покращення якості життя громадян.

5) Витрати бюджетів — це сума коштів, що витрачаються з бюджету на виконання конкретних соціальних функцій [2, с. 193]. Витрати бюджету включають не тільки видатки на фінансування соціальних програм, а й адміністративні витрати, які сприяють їх реалізації. Вони можуть бути поточними або капітальними, в залежності від характеру витрат: поточні витрати спрямовуються на підтримку вже наявних програм і заходів, а капітальні — на будівництво нових об'єктів інфраструктури соціального призначення, таких як школи, лікарні, будинки для людей похилого віку тощо. Витрати бюджетів також можуть включати витрати на державні соціальні трансфери, допомогу малозабезпеченим родинам, пенсії та інші соціальні виплати.

Основні види витрат на соціальну сферу в Україні включають фінансування охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, житлово-комунальних послуг та соціальних інновацій. Витрати на охорону здоров'я охоплюють фінансування медичних установ, закупівлю ліків та медичного обладнання, а також програми для вразливих груп населення. Витрати на освіту включають фінансування навчальних закладів різних рівнів, а також надання стипендій і соціальних допомог. Витрати на соціальний захист забезпечують виплату пенсій, допомог та соціальних виплат для малозабезпечених громадян. Витрати на житлово-комунальні послуги охоплюють субсидії на оплату житлово-комунальних послуг і утримання інфраструктури. Витрати на соціальні інновації спрямовані на підтримку вразливих груп населення, таких як особи з інвалідністю або бездомні. Зазначені витрати сприяють зниженню соціальної нерівності, сталому розвитку суспільства, економічному розвитку та зміцненню національної безпеки [2, с. 193].

Таким чином, видатки та витрати бюджетного забезпечення соціальної сфери мають суттєві відмінності в контексті бюджетного процесу. Видатки — це кошти, що плануються і передбачаються в бюджеті для фінансування певних соціальних потреб, таких як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист, та інші. Вони є частиною бюджету та мають конкретно визначене призначення. Витрати, в свою чергу, відображають фактичне використання цих коштів у процесі виконання бюджету, тобто це реальні фінансові зобов'язання, що виникають у результаті здійснення виділених асигнувань. Таким чином, видатки є плановим показником, а витрати — фактичним результатом фінансування соціальних програм.

Отже, інструментарій бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні включає різноманітні фінансові механізми, такі як бюджетні асигнування, трансферти, видатки та витрати, які спрямовуються на реалізацію державної соціальної політики. Інструменти забезпечують фінансування таких важливих секторів, як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист, інфраструктура та підтримка вразливих груп населення. Ефективне

використання цього інструментарію сприяє підвищенню якості життя громадян, зменшенню соціальної нерівності та забезпеченню сталого розвитку соціальної сфери в умовах економічних і соціальних викликів.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН БЮДЖЕТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка ефективності бюджетного забезпечення соціальної сфери

Бюджетна політика є важливою частиною економічної та фінансової політики держави і виступає потужним інструментом для регулювання соціально-економічного розвитку. Формування бюджетної політики повинно обґрунтовуватися на стратегії соціально-економічного розвитку держави, яка відповідає актуальним завданням суспільства на певному етапі його сталого розвитку.

Сталий розвиток країни охоплює економічні та соціальні компоненти, що взаємопов'язані між собою. Тому досягнення високих економічних показників неможливе без покращення соціальних умов, що потребує розробки стратегії економічного розвитку з урахуванням соціальних потреб. Як зауважує І.В. Костюк, стратегія, побудована з урахуванням соціальних потреб, має найбільший потенціал для досягнення високих результатів як в економічній, так і в соціальній сферах.

Оскільки Україна проголошена соціально-орієнтованою державою, має ефективне виконання її соціальних функцій, спрямованих на забезпечення високих стандартів життя населення. У цьому контексті ключова роль покращує ефективну бюджетну політику, здатну створити необхідні умови для розвитку соціальної сфери. Це питання стає особливо актуальним в умовах зростання бідності, майнового розшарування, зниження стану здоров'я громадян та зниження якості соціальних послуг, що призводить до посилення соціальних ризиків і загроз.

Головними джерелами фінансування соціального захисту населення є вартість державного та місцевих бюджетів, а також страхові фонди. Для оцінки рівня фінансування цієї важливої державної функції та її пріоритетності на певному етапі соціально-економічного розвитку країни доцільно проаналізувати обсяги й структуру планових та фактичних видатків державного бюджету на соціальний захист і забезпечення, як у загальній сумі, так і у відсотковому співвідношенні (Додаток А та таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

**Порівняння планових та фактичних видатків державного бюджету за
програмами соціального захисту 2021-2023 роки**

Показники	2021		2022		2023	
	План	Факт	План	Факт	План	Факт
Соціальний захист та соціальне забезпечення	350,8	439,3	356,5	425,9	463,7	469,3
Виконання плану, %		125,2		119,5		101,2
Соціальний захист на випадок непрацездатності	4,3	4,8	5,2	1,9	1,4	0,8
Виконання плану, %		111,6		36,4		60,5
Соціальний захист пенсіонерів	214,3	201,2	213,8	228,3	271,8	273,7
Виконання плану, %		93,9		106,8		100,7
Соціальний захист ветеранів війни та праці	2,4	2,9	2,9	2,9	13,4	13,4
Виконання плану, %		122,9		101,8		100,0
Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді	3,1	3,3	3,8	3,9	26,6	26,9
Виконання плану, %		107,6		103,7		101,1
Допомога у вирішенні житлового питання	40,5	39,6	41,6	40,5	42,5	41,0
Виконання плану, %		97,9		97,4		96,5
Соціальний захист інших категорій населення	79,0	77,0	78,9	79,0	81,0	82,0
Виконання плану, %		97,5		100,1		101,2
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту	0,045	0,044	0,039	0,040	0,041	0,041
Виконання плану, %		97,8		102,6		100,0
Інша діяльність у сфері соціального захисту	7,0	10,0	10,1	10,2	11,1	11,2
Виконання плану, %		142,9		101,0		100,9

Джерело: сформовано автором на основі даних [23, 24, 25]

Попередні дані, які наведені в таблиці 2.1 та Додатку А показують фінансування соціального захисту населення України за зовнішніми напрямками у 2021-2023 роках. Аналізуючи наведені показники, можна стверджувати, що соціальний захист та соціальне забезпечення має значне перевиконання плану починаючи з 2020 року, особливо помітно у 2021 році (125,2%) та 2022 році (119,5%). У 2023 році показник наблизився до 100% (101,2%).

Фінансування за соціальним захистом на випадок непрацездатності виконується, особливо виділяється на 2020 рік, коли виконання плану досягнуто 241,2%. Але в 2022-2023 роках у вас значне зниження – до 36,4% у 2022 році та 60,5% у 2023 році. року, з перевиконанням у 2021 (123,2%) і 2022 роках (106,8%).

Соціальний захист ветеранів війни та праці, за даним показником перевиконання плану зросли у 2020 році до 145,5% та у 2021 році до 122,9%, що можна свідчити про підвищення уваги до цієї категорії (рис.2.1).

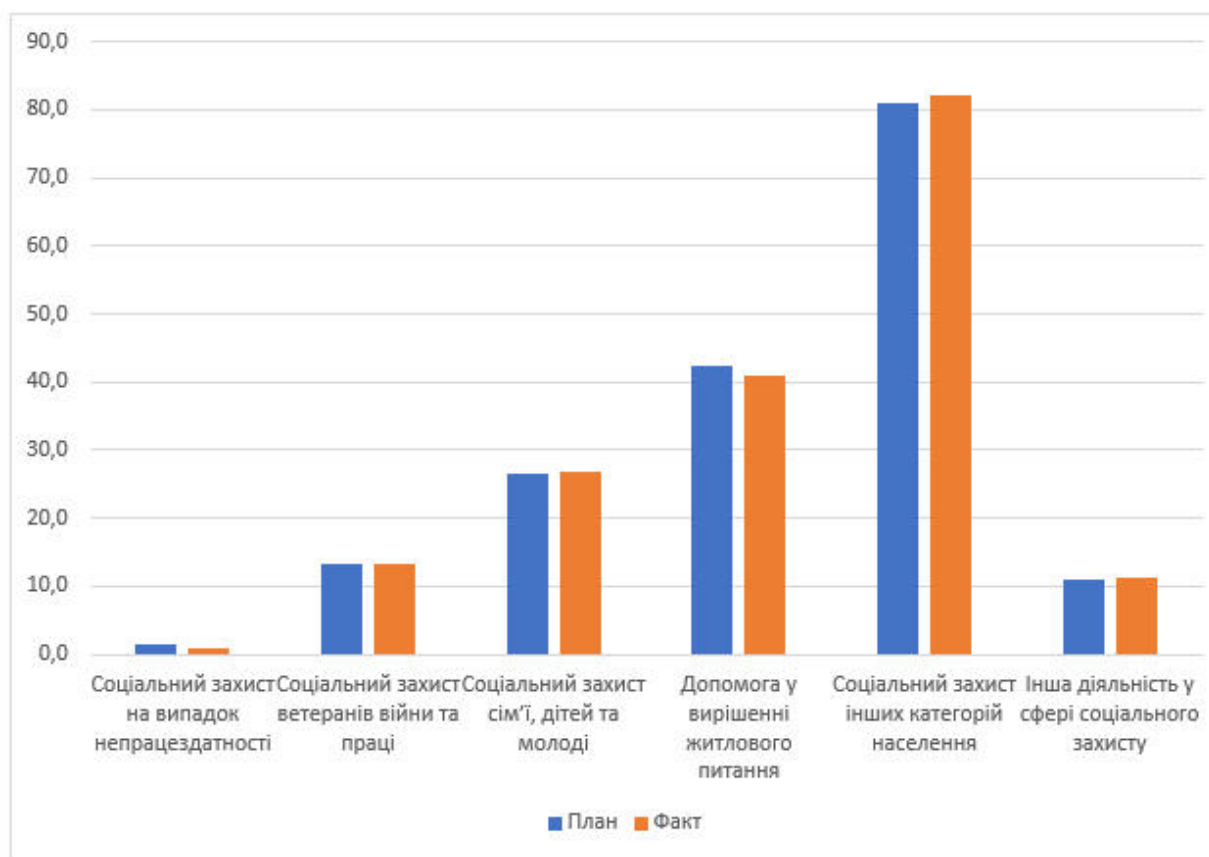

Рис.2.1. Виконання планових показників державного бюджету на соціальний захист населення України за 2023 рік.

Джерело: сформовано автором на основі даних [23, 24, 25]

Соціальний захист сімей, дітей та молоді починаючи із 2021 року по 2023 рік показник стабільно залишається в межах 100-107%.

Допомога у вирішенні житлового питання спостерігаємо виконання плану скорочується в 2020 році (79,4%), однак з 2021 по 2023 рік показник стабілізувався на рівні приблизно 96-97%.

Соціальний захист інших категорій населення стабільний показник виконання плану (близько 100%) протягом періоду, з невеликим перевиконанням у 2023 році (101,2%). Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту спостерігаємо виконання плану залишається стабільним на рівні близько 100% протягом років, що говорить про чітке дотримання бюджету. Інша діяльність у сфері соціального захисту маємо найбільші обсяги в показниках виконання плану, особливо у 2020 році (490,1%), що можна свідчити про значне одноразове фінансування певних нових ініціатив або програм. В цілому, кожна тенденція до підвищення фінансування соціального захисту в останні роки, особливо у категоріях пенсіонерів, ветеранів, сімей і дітей. Це може свідчити про підвищену увагу держави до соціальних потреб населення.

Якщо є рівень виконання зведеного бюджету за видатками як критерії ефективності бюджетної політики в соціальній сфері, можна відзначити її стійку неефективність. У жодному з років у період 2017–2023 рр. не було досягнуто 100-відсоткового виконання або перевиконання.

Негативна тенденція в частині виконання бюджету за видатками, ймовірно, пояснюється недоліками бюджетного планування як за доходами, так і за видатками. стійкий на зростання видатків зведеного бюджету на соціальні потреби, ключові індикатори ефективності соціальної сфери залишаються негативними. Це підтверджується показниками демографічної ситуації, стану охорони здоров'я, освіти, культурного і фізичного розвитку, а також рівня життя населення.

На основі додатку Б розраховуємо структуру видатків бюджету України таблиця 2.2.

Таблиця 2.2

Видатки зведеного бюджету України 2017-2023 роках (млн. грн.)

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Загальнодержавні функції	15,73	15,32	14,83	12,84	13,70	8,16	7,86
Оборона	7,04	7,76	7,78	7,55	6,91	37,55	47,23
Громадський порядок, безпека, судова влада	8,37	9,44	10,32	10,00	9,55	14,93	13,32
Економічна діяльність	9,74	11,26	11,26	16,47	15,91	5,14	5,57
Охорона навколишнього середовища	0,70	0,66	0,71	0,57	0,58	0,17	0,14
Житлово-комунальне господарство	2,57	2,43	2,52	2,02	3,08	1,35	1,59
Охорона здоров'я	9,69	9,27	9,37	11,02	11,04	7,07	4,90
Духовний та фізичний розвиток	2,30	2,32	2,30	1,99	2,35	1,11	0,87
Освіта	16,82	16,80	17,43	15,81	16,97	9,55	6,95
Соціальний захист та соціальне забезпечення	27,04	24,75	23,49	21,73	19,92	14,96	11,58

Джерело: сформовано автором на основі даних [23, 24]

Дані, представлені на період з 2017 по 2023 рік, свідчать про істотні зміни у фінансуванні різних секторів соціальної сфери. Проаналізувавши ці зміни, можна зробити стверджувати, що загальнодержавні функції помітно скорочувались з 2017 року (15,73%) і досягли мінімуму в 2023 році (7,86%). Це можна свідчити про перерозподіл пріоритетів у фінансуванні, зокрема на користь оборонного сектору (рис.2.2).

Отже, видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення досить низькі 27,04% в 2017 році, а в 2023 році лиш 11,58%. В середньому за 2017-2023 роки 20,49%, тоді як в Європі даний показник становить 45% [26].

Звісно, всі проблеми функціонування та розвитку соціальної сфери лише за рахунок бюджетних коштів неможливі. Однак оцінка ефективності розподілу та використання цих коштів для кожного напрямку соціальної сфери є важливим і пріоритетним завданням.

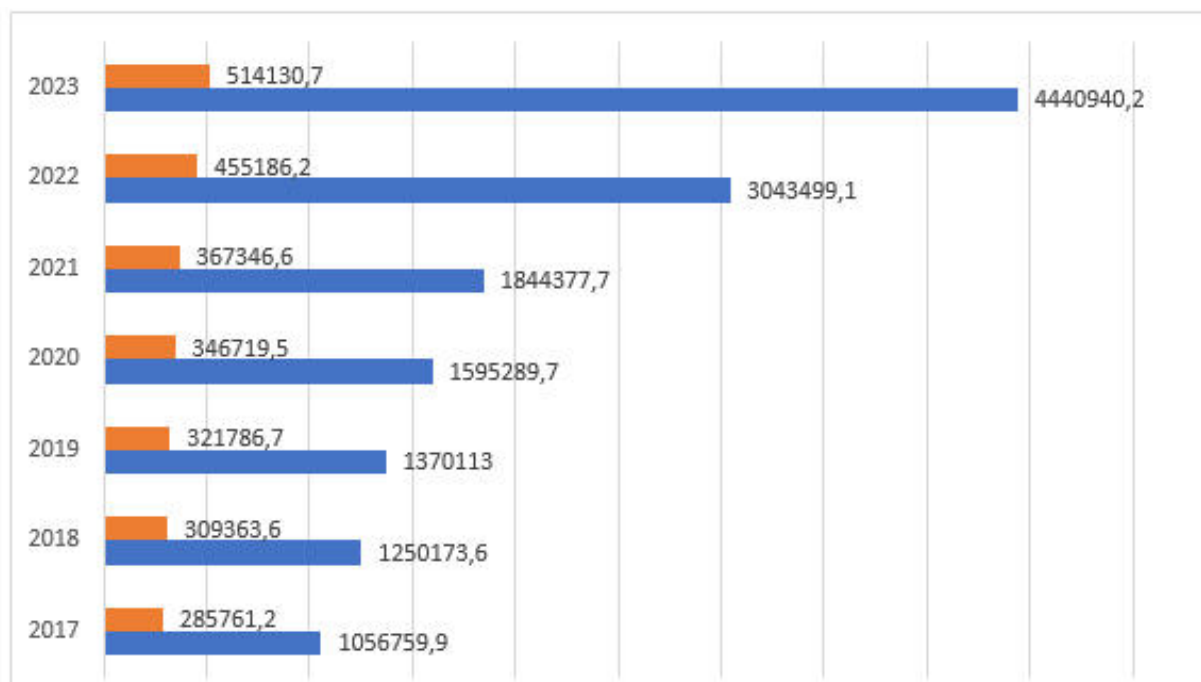

Рис.2.2. Питома вага видатків зведеного бюджету соціального захисту та соціального забезпечення України за 2017-2023 рр.

Проблема бюджетного фінансування соціальної сфери в Україні не лише в обмеженості бюджетних ресурсів, але й у їх ефективному, цільовому та раціональному використанні. Неефективне управління ресурсами погіршення до зростання соціальних ризиків та напруженості, що виявляється у збільшенні нерівності за рівнем доходів, зростанні бідності, ослабленні соціального захисту, ускладненні умов праці, підвищенні вартості освітніх і медичних послуг, а також у зміні структури споживання продукції.

На законодавчому рівні соціальні функції держави закріплено низкою нормативно-правових актів. Для забезпечення фінансування державних гарантій щодо суспільних благ і послуг, держава здійснює бюджетні видатки з державних та місцевих бюджетів, виконуючи при цьому свої соціальні зобов'язання.

Розглянемо функції соціальної сфери в Україні, які спрямовані на охорону здоров'я, духовний і фізичний розвиток, освіту та соціальний захист і соціальне забезпечення.

В Конституції України у статті 46 вказується, що: «громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це 103 право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними». Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом [41]. Як зазначено, в статті 46 саме держава реалізує соціальну функцію, гарантує соціальний захист і підтримуючи добробут громадян, який не може бути нижчим за прожитковий мінімум.

Прожитковий мінімум – це вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [40]. В Україні прожитковий мінімум не виконує всіх функцій, які передбачені для нього законодавством, станом на 1 січня 2023 прожитковий мінімум становив – 2 684 грн.

З урахуванням того, що з 2024 року прожитковий мінімум було підвищено до 3028 грн, для працездатних осіб, він все ще не відповідає потребам для забезпечення звичайного фізіологічного функціонування людини та не виконує роль повноцінного державного соціального стандарту.

Мінімальна заробітна плата займає ключову роль у системі оплати праці. Це встановлений законодавством мінімальний розмір оплати за просту, некваліфіковану працю, який гарантується за виконання місячної або годинної норми праці. При цьому до її складу не входять доплати, надбавки, премії та

компенсаційні виплати. Мінімальна заробітна плата є обов'язковою державною соціальною гарантією для всіх підприємств незалежно від форми власності та виду господарської діяльності на території України. З 01.01.2024 року мінімальна заробітна плата у місячному розмірі складала 7 100 грн., а на 01.04.2024 складає 8 000 гривень.

Основним джерелом фінансування соціального захисту і забезпечення в Україні у 2023 році є державний бюджет, який покриває понад 90% витрат в даній сфері, що у 2023 р. перевищив 442 млрд грн, включаючи виплати пенсіонерам, ветеранам, ВПО та субсидії на оплату комунальних послуг.

Основні статті витрат Міністерство соціальної політики спрямованні на пенсії, допомоги малозабезпеченим сім'ям, виплати на дітей (у тому числі новонароджених, дітей з інвалідністю, дітей з багатодітних сімей), ветеранами та особами з інвалідністю, а також на житлові субсидії. Станом на 1 жовтня 2024 року в Україні нараховується 10,34 мільйона пенсіонерів, що на 174 тисячі осіб менше, ніж на початку року. Мінімальна пенсія на 1 січня 2024 року становить 2 361 грн та не перевищує 23 610 грн. Середній розмір пенсії у 2024 році зріс на 466 гривень (8,7%) і тепер становить 5 852 гривні. Основне підвищення було здійснено через індексацію пенсій у березні, яка охопила 9,5 мільйонів "цивільних" пенсіонерів, 596 тисяч ветеранів силових структур і майже 98 тисяч постраждалих через Чорнобильську катастрофу. [13, 39].

У країні нараховується близько 1,28 мільйона ветеранів, включаючи учасників бойових дій і військових пенсіонерів. Держава надає їм щомісячну грошову підтримку, компенсації на лікування, житлові субсидії та інші виплати. В останні роки соціальні виплати ветеранам, як і пенсіонерам, були індексовані для підтримки купівельної спроможності на тлі інфляції.

Освіта є важливим елементом розвитку держави та ключовим індикатором стійкого розвитку. В Україні на 2024 рік виділено 171,2 млрд грн на фінансування освіти, що на 22% більше порівняно з попереднім роком. Основну частину цієї суми становить загальний фонд Міністерства освіти і науки (148,8 млрд грн). Зокрема, значні кошти спрямовані на освітню

субвенцію — 103,2 млрд грн, що забезпечує зростання зарплат педагогів (на 10,4% з січня та на 12,6% з квітня), а також дозволяє організувати поділ класів на групи.

На освіту також передбачені витрати для реалізації таких ініціатив:

- облаштування укриттів у школах (2,5 млрд грн);
- друк підручників (1,5 млрд грн);
- впровадження Нової української школи (1,5 млрд грн);
- закупівля шкільних автобусів (1 млрд грн).

Щодо споживачів освітніх послуг, у 2022-2023 навчальному році в Україні близько 3,8 млн школярів та понад 1,2 млн студентів у вищих навчальних закладах [13, 16].

Як ніколи у складний період для України, який пов'язаний з повномасштабною війною, збільшення фінансування медичної сфери є критично важливим, особливо в період 2022-2024 років, для забезпечення доступності та якості медичних послуг для мільйонів українців. Останні досягнення у сфері медичних послуг в Україні демонструють стійкість та значний прогрес у таких напрямках, як Євроінтеграція та міжнародне партнерство в рамках програми міжнародного медичного партнерства підписано понад 45 меморандумів про співпрацю з провідними лікарнями 18 країн. Це сприяє підвищенню стандартів медичної допомоги до європейського рівня та розвитку транскордонної медичної підтримки [21]. У Реформі ментального здоров'я було запроваджена Всеукраїнська програма ментального здоров'я, яка передбачає розширення доступу до базових психологічних послуг. Де кожен третій сімейний лікар надає безоплатну психологічну допомогу, та найближчим часом планується створення нових центрів для підтримки ментального здоров'я на всіх рівнях медичної системи.

Створюються та фінансуються сучасні відділення реабілітації, які дозволять щорічно обслуговувати понад 126 тисяч пацієнтів. Також планується відкриття шести національних реабілітаційних центрів. Одним з пріоритетних напрямків є відновлення інфраструктури та інвестування у реконструкцію та

модернізацію щонайменше 100 лікарень та побудову бомбосховищ, враховуючи значні руйнування медичних закладів через війну в Україні. Станом на кінець 2023 року повністю відновлено 504 об'єкти, ще 361 — частково.

На 2024 рік видатки на охорону здоров'я заплановані на рівні 239 млрд грн, що на 31 млрд грн більше, ніж у 2023 році. З цих коштів понад 159 млрд грн спрямовано на Програму медичних гарантій, яка охоплює всі основні види медичних послуг. [13].

Ці досягнення сприяють підвищенню доступності, якості та ефективності медичних послуг в Україні, особливо в умовах відновлення країни після воєнних дій.

Проаналізувавши вищесказане, функції соціальної сфери та надання державою гарантованих соціальних послуг в Україні характеризуються з певним позитивними зрушеннями у кількох ключових сферах, та все ще потребують поліпшення через складні виклики, зокрема економічною кризою та наслідками війни. Загалом, значна увага приділяється підтримці пенсіонерів, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій. Розглядаючи прожитковий мінімум в Україні, результати не дозволяють оцінити на достатньому рівні забезпечення первинних, фізіологічних потреб людини та не враховується вартість ліків, лікування. Мінімальна заробітна плата та пенсія знаходяться на вкрай низькому рівні, а порівняно із заробітними платами та пенсіями країн-сусідів в рази менша. Індexсація пенсій, одноразові виплати для найбільш постраждалих верств населення і субсидії на комунальні послуги допомагають компенсувати зростання цін та інфляцію. Проте, ресурси для соціального захисту обмежені через необхідність збільшення військових витрат.

Держава намагається підтримувати їх доступ до якісної освіти навіть за умов воєнного стану, зокрема через збільшення фінансування та інвестиції в сучасні освітні технології. Основними досягненнями стали програми модернізації шкільної інфраструктури, розвиток інклюзивної освіти та

цифрових інструментів навчання. Бюджетні витрати на освіту покривають зарплати педагогів, підтримку студентів і оновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів. Проте, відновлення пошкоджених шкіл і забезпечення доступності освіти у регіонах, що постраждали від війни, залишаються викликами.

Запроваджена програма медичних гарантій значно підвищила рівень доступності базових медичних послуг для громадян. Відновлюються медичні заклади, створюються нові реабілітаційні центри, впроваджуються програми ментального здоров'я для постраждалих від війни. Однак, забезпечення рівного доступу до медичних послуг у віддалених регіонах і модернізація медичного обладнання все ще є проблемними аспектами.

В цілому, Україна на 2024 рік демонструє значні зусилля для забезпечення базових соціальних гарантій у складних умовах. Утім, існує потреба в подальшому збільшенні фінансування та підвищенні ефективності використання бюджетних коштів для досягнення більш стабільнішого рівня соціальних стандартів.

2.2. Особливості бюджетного забезпечення соціальної сфери у період військового стану

Хоч ми спостерігаємо позитивну динаміку в соціальній політиці, сьогодні сфера соціальної підтримки є надзвичайно важливою. У контексті воєнного стану було прийнято ряд нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення соціальних потреб населення України. Особлива увага приділяється підтримці ветеранів бойових дій, особливо тих, хто зазнав психологічних травм або фізичних пошкоджень. Після початку активної фази бойових дій 22 лютого 2022 року багато громадян були змушені покинути свої домівки в пошуках безпечного притулку. За даними Міністерства соціальної політики України, кількість офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в країні становить близько 4,9 мільйонів. Для вирішення проблеми,

що виникли через збройну агресію, уряд вжив низку заходів для задоволення нових потреб українських громадян.

Постановою Кабінету Міністрів України від 14 березня 2023 р. № 230 внесені зміни до порядку функціонування Державної казначейської служби в особливому режимі в умовах воєнного стану, затвердженого постановою від 9 червня 2021 р. № 590 [27, 28].

Відтепер уточнено черговість окремих платежів із загального та спеціального фондів і державних місцевих бюджетів. Це стосується таких видатків: забезпечення діяльності НАБУ та Офісу Генерального прокурора, придбання інших гігієнічних засобів для підопічних інтернатів соціального захисту, встановлення пожежної сигналізації, блискавкозахисту та вогнезахисної обробки конструкцій у цих установах. Зміни також включають витрати на придбання житла для дітей-сиріт, розвиток мережі ЦНАП, підтримку сільського господарства, екологічно безпечне використання ламп, розжарювання, реконструкцію систем очищення стічних вод, оплату реставраційних робіт об'єктів культурної спадщини, оцінку землі, виготовлення містобудівної документації та накопичення матеріальних резервів. виключно, це встановлено особливості підписання планових документів у бюджетному процесі та звітності для розпорядників на територіях, де ведуться чи велися бойові або дії в умовах тимчасової окупації. Спрощено вимоги також до видачі окремих документів через систему «Клієнт казначейства – Казначейство». Ці зміни потім врегулювати поточні проблеми, пов'язані з казначейським обслуговуванням бюджетних коштів в умовах воєнного стану [27, 28, 29].

Кабінет Міністрів України унормував питання використання коштів, які надаються за рахунками за пожертву на підтримку України «United24» із залученням підтримки культури та мистецтв. Постановою від 17 березня 2023 року № 243 затверджено нову редакцію Порядку використання коштів, зібраних на потреби культури, мистецтва, творчої індустрії, збереження культурної спадщини, підтримки ЗМІ. Цей Порядок визначає механізм використання коштів, отриманих від фізичних та юридичних осіб як благодійні

жертви, гуманітарну допомогу, гранти та дарунки на рахунок Міністерства культури та інформаційної політики в Національному банку. Також внесено зміни до Порядку використання офіційних рахунків для пожертв на підтримку України «United24» (затвердженої постановою від 19 квітня 2022 року № 472), що дозволяє впорядкувати напрямки спрямування благодійних коштів на сферу підтримки [28, 29].

В Україні затверджено Державний стандарт нової соціальної послуги - соціальна адаптація ветеранів та їхніх сімей [27]. Ця соціальна послуга складається з двох етапів: перший етап – програма соціального відновлення, а другий – індивідуальна адаптація.

Перший етап відбувається в рекреаційному закладі, де ветерани та їхня родина беруть участь у групових та індивідуальних заходах. Команда фахівців працює з усією родиною, розробляючи план повернення до цивільного життя, з урахуванням своїх потреб. протягом тижня родина відновлює фізичне та психологічне здоров'я.

Основна мета програми - допомогти родинам зберегти міцні стосунки під час адаптації ветерана до мирного життя [27].

Було проведено дослідження на тему: «Соціальна адаптація учасників АТО та членів їх сімей», згідно котрого більша частина респондентів визнає, що бойовий досвід негативно впливає на їхнє нинішнє життя. За оцінками самих ветеранів, це виражається в наступних сферах (від найбільшого до найменшого впливу): здоров'я, матеріальне благополуччя, соціальне життя, зайнятість і сімейні відносини (рис.2.2). У кожній із цих областей найбільш важливі наслідки спостерігаються в психічному здоров'ї, рівні доходів, участі в суспільному житті, задоволенні роботою та відносинами з дружиною або партнером. Слід відзначити, що багатьом ветеранам і членам їх сімей виявилось складно оцінити вплив бойового досвіду на залежність, ПТСР, відносини з батьками, загальну зайнятість і доступ до пільг [30].

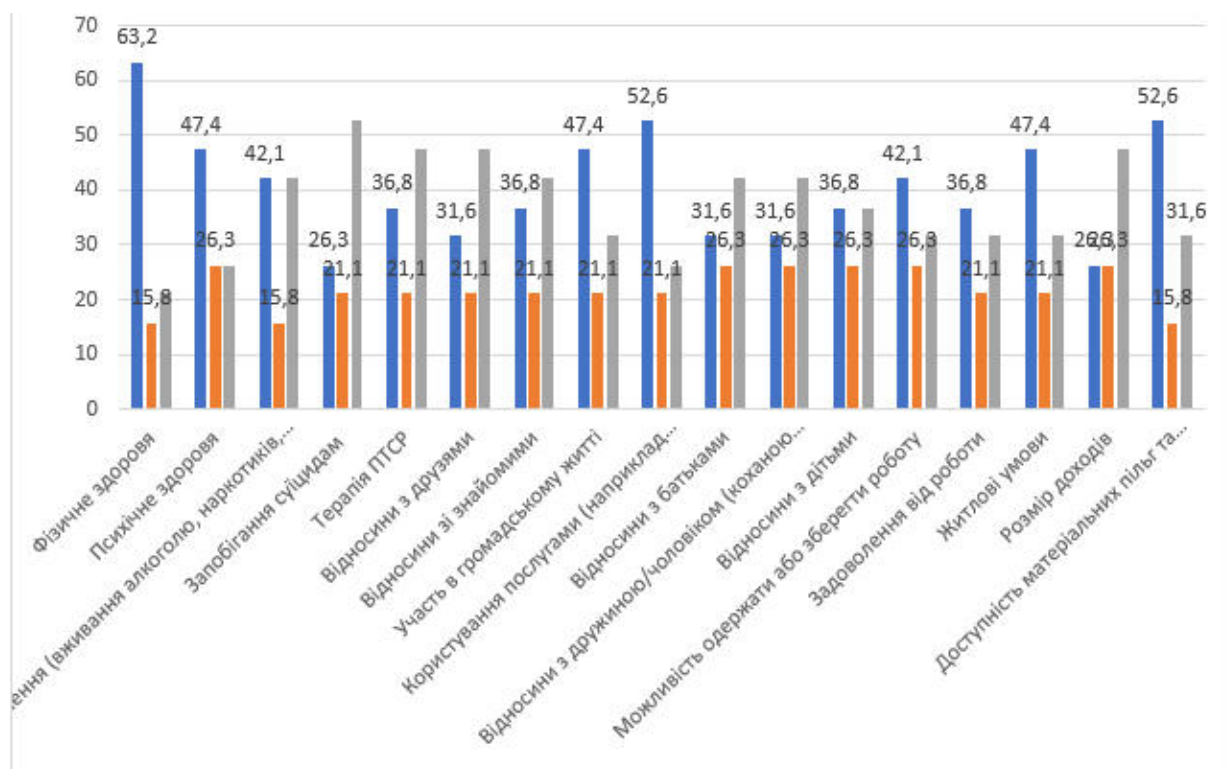

Рис.2.2. Оцінка респондентами наявності послуг у громадах

Джерело: сформовано автором на основі даних [30].

Майже всі респонденти вважають, що допомога зі сторони необхідна для задоволення потреб інших ветеранів та їх сімей, однак більшість воліє не згадувати себе в цьому контексті. На думку ветеранів, така підтримка найбільш потрібна в наступних (у порядку зменшення значущості): матеріальне благополуччя, здоров'я, працездатність, соціальне життя та сімейні відносини.

Особистий досвід респондентів дещо відрізняється від загальної оцінки їхніх потреб. Більше ветеранів та членів їхніх сімей зверталися за допомогою у сфері матеріального добробуту, ніж тих, хто заявляв про її потребу. Загалом, слід зазначити, що, за допомогою послуг, пов'язаних із матеріальним добробутом, громадськими послугами, фізичним здоров'ям та працевлаштуванням, лише невелика частка ветеранів має досвід.

Цей феномен можна частково пояснити обмеженою обізнаністю ветеранів щодо доступних послуг в їхніх громадах. Більшість респондентів знайомі лише з послугами, які стосуються фізичного здоров'я, користування громадськими послугами та оформлення матеріальних пільг. Більше чверті респондентів

взагалі не мають виявлення наявності певних послуг у громадах. Іншою причиною є те, що ветерани постійно отримують інформацію з неспеціалізованих джерел, таких як інші ветерани та їхні сім'ї, соціальні мережі та Інтернет-ресурси. Також більшість факторів, які підтримують ветеранів та їхню родину від звернення за соціальними послугами, є складністю в їх отриманні (бюрократія, корупція тощо), тривалості процесу звернення, відчуття безнадійності щодо отримання допомоги, низькій якості послуг і надії на власні сили. Останній фактор може бути частково наслідком розчарування.

Під час математичного аналізу даних була проведена перевірка зв'язків між вільними змінними за допомогою парного коефіцієнта кореляції Пірсона. Яке було виявлено, що респонденти, які визнають необхідність сторонньої допомоги для подолання посттравматичного стресового розладу, частіше потребують її у сфері фізичного і психічного здоров'я, соціального життя (відносини з друзями та знайомими, участь у громадському житті), а також у сфері сімейних стосунків. (відносини з батьками, дітьми, партнерами). Ці результати підтверджують точку зору практиків, які підкреслюють багатогранність та проблематику посттравматичного стресового розладу, а також важливість комплексного підходу, що враховує психологічні, соціальні, духовні та культурні аспекти.

Цікавою є також залежність, що показує, що на визначення потреби ветеранів більше впливає не їх вік, а час звільнення від активної служби. Ветерани, які звільнилися раніше, мають більшу потребу в сторонній допомозі, зокрема в таких сферах, як фізичне здоров'я, соціальне життя (відносини з друзями, користування громадськими послугами), сімейне життя (відносини з батьками, дітьми, дружинами). Здійснимо регресійний аналіз Додаток В.

Отже, можемо стверджувати, що на 89,5% думки ветеранів залежать від обраних факторів. Модель адекватна так, як критерій Фішера $F_{\text{роз}}=59.72$ більше $F_{\text{таб}}=1.4 \cdot 10^{-7}$. Вони мають більший досвід звернень за допомогою в сферу залежності із тими, хто звільнився щось давно. Варто зауважити, що статистика

США також підтверджує, що проблеми та потреби ветеранів важко накопичити з часом.

До кінця листопада 2023 року в Збройних силах України (ЗСУ) налічувалося понад 880 тисяч військовослужбовців, серед яких понад 62 тисячі жінок, з яких 45 587 — військовослужбовці [31]. Наразі 13 487 жінок мають статус учасників бойових дій. Загалом сектор безпеки та оборони України включає близько мільйона осіб. За прогнозами військових аналітиків, якщо військова триватиме понад три роки, в Україні буде понад три мільйони ветеранів, і близько третини з ними матимуть статус учасників бойових дій. Це підкреслює унікальність досвіду країни, що вимагає швидкого та ефективного розроблення підходів до адаптації військових.

Війна не обмежується лише періодом конфлікту, її слідки тривають і після його завершення. Вона змінює як військових, так і цивільних, впливаючи на їх сприйняття дійсності та ставлення до оточуючого світу. Повернувшись з фронту, люди часто стикаються з нерозумінням і страхом з боку суспільства. Вони не можуть просто «пристосуватися» до мирного життя, після психологічних та емоційних наслідків війни важко подолати. Багато хто відчуває труднощі в адаптації до змінених умов життя [31].

Проблеми соціальної адаптації є ключовими при виборі стратегії інтеграції учасників бойових дій у мирне життя. Служба в армії забезпечує чітку відповідальність та виконання наказів, що створюють певну систему, яку складно змінюють після повернення до цивільного життя. Ветерани стикаються з численними соціальними проблемами, починаючи від пошуку роботи до вибору медичних закладів для реабілітації. Інтеграція є особливо складною для тих, хто вимагає від посттравматичного стресу, депресії або тривоги. Також фізичні травми створюють додаткові труднощі, змушуючи людей і їх родину змінювати повсюдне життя [31].

Потреби ветеранів, зокрема медичні та реабілітаційні, залишаються на високому рівні. У тому числі, необхідність санаторно-курортного лікування та психологічної підтримки є найбільш затребуваною. Серед проблем, з якими

вони стикаються, також є низький рівень медичних послуг і недостатня увага до жіночих потреб у реабілітації, зокрема репродуктивного здоров'я. Важливе місце займає також соціальна адаптація, зокрема труднощі у відносинах з родиною, які не завжди можуть зрозуміти зміни, що сталися з учасниками бойовиків.

Держава має вжити заходів для покращення умов реабілітації та підтримки ветеранів, забезпечити доступ до всіх основних послуг та створити ефективну систему розповсюдження інформації про пільги та підтримку ветеранів та їхньої родини. Тільки за таких умов можна забезпечити ефективну адаптацію ветерана [31].

За ці роки війни житловому фонду України було завдано досить значні збитки лише за рік із 10% 2023 року збитки зросли до 17% (рис.2.3).

Рис.2.3. Оцінка збитків житлового фонду України станом на січень 2024 р.

Джерело: сформовано автором на основі даних [29].

Станом на 2024 рік зруйновано або пошкоджено 222 тис. приватних будинків, понад 27 тис. багатоквартирних будинків, 526 гуртожитків. Загальна сума збитків від руйнувань складає 58,9 млрд грн.

Під час війни в Україні у 2022-2024 роках у складі видатків державного та місцевих бюджетів на соціальні послуги виникли значні додаткові витрати. Основними напрямки витрат є підтримка внутрішньо переміщених осіб (ВПО), екстрена соціальна допомога, компенсації для працівників критичної інфраструктури, забезпечення соціальних гарантій для військових та їхніх сімей, фінансування гуманітарних програм та допомоги у громадах та зростання видатків на соціальне забезпечення.

Через масове переміщення населення держава та місцеві громади змушені виділяти кошти на забезпечення ВПО житлом, соціальною допомогою, медичними та освітніми послугами. Тільки у 2022 році кількість ВПО досягла понад 5 мільйонів осіб, що потребувало суттєвих видатків на їх підтримку.

Запроваджено спрощену та екстрену (кризову) процедуру надання соціальних послуг для громадян, які опинилися у складних життєвих обставинах через війну. Це включає догляд за літніми людьми, паліативний догляд, психологічну підтримку та соціальний супровід.

Виплати компенсацій працівникам критичної інфраструктури та державним службовцям, які постраждали під час виконання службових обов'язків в умовах війни. У держбюджеті на 2024 рік на ці потреби передбачено 480,3 млн грн.

Значні видатки спрямовуються на виплати сім'ям загиблих військових, компенсації пораненим та соціальну підтримку ветеранів війни.

Місцеві бюджети спрямовують кошти на фінансування гуманітарних програм, забезпечення соціальних їдалень, тимчасового житла та підтримку людей у тимчасово окупованих регіонах.

У 2023 році видатки на соціальний захист збільшилися на 1,6% порівняно з попереднім роком, склавши понад 476 млрд грн.

Ці витрати є відповіддю на виклики війни та забезпечують базові потреби найбільш вразливих категорій населення.

Під час війни в Україні держава надає широкий спектр соціальних послуг, однак обсяг і доступність цих послуг залежать від поточної ситуації у конкретному регіоні та можливостей бюджету. Основні соціальні послуги включають підтримку внутрішньо переміщених осіб (ВПО), соціальний захист ветеранів, сімей військових, людей з інвалідністю та осіб похилого віку. У зв'язку з викликами війни держава запровадила механізми екстреного (кризового) надання послуг, що дозволяє швидко реагувати на нагальні потреби громадян.

Попри зусилля з підтримки населення, є певні обмеження у наданні соціальних послуг. У регіонах, де ведуться бойові дії або які перебувають під тимчасовою окупацією, доступ до послуг значно ускладнений або неможливий через загрози та руйнування інфраструктури.

Водночас, на територіях, віддалених від фронту, держава та місцева влада намагаються забезпечити стабільне фінансування соціальних програм, зокрема надання тимчасового житла, психологічної підтримки та медичних послуг. Особлива увага приділяється виплатам компенсацій сім'ям загиблих військових, підтримці ветеранів та забезпеченню працівників критичної інфраструктури.

Таким чином, не всі соціальні послуги надаються у повному обсязі через обмежені ресурси та воєнні виклики. Попри це, держава робить усе можливе для підтримки населення, адаптуючи соціальну політику до умов війни та спрощуючи процедури надання допомоги в екстрених ситуаціях.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Перспективи фінансування соціального захисту населення відкривають значні можливості для вдосконалення системи соціального забезпечення та підвищення рівня життя громадян. Усвідомлення соціальних потреб і проблем активного розвитку відповідних програм. Ключові напрями включають збільшення фінансування соціальних ініціатив, оптимізацію механізмів розподілу ресурсів та підвищення ефективності

Досягнення цих цілей можливе за рахунок інноваційних підходів, таких як співпраця з приватним сектором, залучення міжнародної підтримки та альтернативних джерел фінансування. Особливу увагу слід приділяти програмам, які сприяють підвищенню кваліфікації, стимулюють зайнятість і підтримують найбільш вразливі категорії.

Технологічний розвиток та діджиталізація також можуть значно підвищити систему соціального захисту, зробити послуги більш доступними та ефективними. Водночас громадська участь і прозорі механізми моніторингу сприяння справедливому розподілу ресурсів і підвищенню довіри

Однією з перспективних напрямків є розвиток інноваційних моделей фінансування, таких як соціальні інвестиції та соціальні зобов'язання. Ці інструменти можуть залучати приватний капітал для вирішення соціальних проблем, сприяючи створенню стійкої фінансової бази для реалізації.

Стратегії оптимізації видатків на соціальний захист населення забезпечують ключову роль у забезпеченні раціонального використання бюджетних ресурсів та максимізації соціального впливу.

Комплексний підхід до управління фінансовими ресурсами, підтримка вразливих верств населення та ефективне використання бюджетних коштів дозволить створити стійку та справедливую систему соціального захисту населення.

Оптимізація витрат на соціальний захист населення в сучасних умовах вимагає аналізу та вдосконалення управління фінансами і реалізації соціальних програм. Перш за все, це визначення виборів у фінансуванні соціальних ініціатив, що дозволяє ефективно розподіляти ресурси та спрямовувати їх на підтримку найбільшої вразливості.

Ключовим елементом є впровадження механізмів моніторингу та контролю, які допомагають оцінювати ефективність використання коштів, виявляти ризики та вирішувати деякі проблеми. Для цього необхідно проводити систематичний аналіз фінансової звітності, аудит, а також оцінювати досягнуті результати.

Ще одним напрямком є стимулювання інновацій у реалізації соціальних програм. Це може включати також використання сучасних технологій, розвиток партнерства з приватним сектором і громадськими організаціями, а також впровадження нових методів управління фінансами.

Особливу увагу слід приділити прозорості та відкритості управління фінансами. Це додатково уникати корупції, забезпечувати раціональне використання бюджетних коштів та підвищувати довіру до соціальних програм. Серед можливих заходів – публічне обговорення бюджетних планів, доступність інформації.

Покращення механізмів розподілу та контролю за використанням бюджетних коштів є одним із ключових завдань для забезпечення ефективного і прозорого управління фінансами у сфері соціального захисту. Це завдання охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на оптимізацію процесів розподілу ресурсів, підвищення ефективності використання бюджетних асигнувань та посилення контролю за їх використанням.

Серед основних напрямків вдосконалення можна виділити вдосконалення бюджетного планування та фінансового управління, створення ефективних механізмів аудиту та контролю, впровадження сучасних технологій та інформаційних систем для моніторингу фінансових потоків та аналізу витрат. Важливим аспектом є також забезпечення прозорості та доступності інформації

про всі етапи фінансових процесів у сфері соціального захисту, що сприяє підвищенню довіри до таких програм.

Для підтримки громадян, які потребують допомоги, активно беруть участь міжнародні організації. Таким, для забезпечення нагальних потреб постраждалих від військової агресії росії Міністерство соціальної політики України з питань підтримки Міністерства цифрової трансформації та Програми розвитку ООН в Україні, фінансованої Швецією, створило платформу «Допомога». Також реалізовано спільний проект від ЮНІСЕФ для підтримки найбільш вразливих верств населення, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів.

Руйнування економіки на окупованих територіях, мільйони внутрішньо переміщених осіб та масова зовнішня міграція підкреслюють необхідність реформування системи соціального захисту. При збільшенні бюджетних витрат на соціальний захист їх рівень не відповідає реальним потребам населення. Значний майновий розрив, високий рівень бідності та інші соціальні показники свідчать про дисбаланс між фінансовими витратами та результатами.

У воєнний час принцип пропорційності між соціальним захистом громадян і фінансовими можливостями держави виникає особливої ваги. Держава повинна гарантувати достатній життєвий рівень, навіть за умов значного погіршення економічної ситуації.

У багатьох європейських країнах успішно використовується програмно-цільовий метод формування бюджету. Для України цей підхід може бути особливо корисним, оскільки дозволяє державі зосереджувати ресурси на ключових пріоритетах. Україна також може запозичити досвід інших країн, які пройшли через складні структурні реформи. Крім того, прикладом є Програма громадських робіт у США під час Великої депресії, коли мільйони безробітних залучалися до будівництва інфраструктурних, екологічних і культурних об'єктів за символічну платню. У Латинській Америці (Чілі, Болівії, Мексиці) реалізовані аналогічні програми, спрямовані на підтримку інвестиційних проектів у регіонах із високим рівнем бідності [32].

Розглядаючи питання фінансування соціальної сфери, важливо звернути увагу на проблему зайнятості. Експерти наголошують, що вона є центральною складовою соціальної політики. Для зниження рівня безробіття за кордоном введені такі заходи, як підтримка альтернативних форм зайнятості, посилення правил виплати допомоги безробітним та інсталяції цієї допомоги від активності пошуку роботи. Реалізація таких програм дозволила скоротити витрати на виплату допомоги по безробіттю, а зекономлені витрати спрямовувалися на фінансування активних заходів на працю, зокрема програма підвищення ринку ефективності соціальної сфери.

Важливим елементом активної соціальної політики є надання прямих послуг або ваучерів на їх оплату. У багатьох країнах замість фінансових трансфертів здійснюється пряме надання соціальних послуг. Наприклад, державні програми з догляду за дітьми стали ефективною суспільною інвестицією, яка стимулює продуктивну зайнятість. В Австралії громадяни користуються «концесійними картами» для купівлі товарів і послуг зі знижками, а в США соціальні ваучери на харчування. У Чехії соціальна допомога залежить не лише від майнового стану заявника, а й від його зусиль щодо подолання складних умов. Тим, хто не планує активно включатися у виробничий процес, держава пропонує лише базову підтримку у вигляді житла та харчування.

У постсоціалістичних країнах зниження рівня безробіття досягається через підтримку малого бізнесу. такі заходи дозволяють зменшити державні витрати в майбутньому за рахунок зниження кількості громадян, які потребують допомоги.

Проаналізувавши світовий досвід, можна зробити висновок, що універсальних рішень для проведення кардинальних реформ не існує. Тому, впроваджуючи зміни у фінансування соціальної сфери, необхідно виконувати національні особливості України, а не сліпо копіювати.

Зростання витрат на соціальний захист захисту про посилення уваги уряду до соціальних питань, спрямованих на досягнення більшої соціальної

справедливості та підтримки населення. Однак для ефективного використання ресурсів необхідно систематично аналізувати ці витрати.

Нерівний доступ до соціальних послуг залишається серйозною проблемою, яка може зумовлювати такі фактори, як економічні умови, регіональні відмінності, соціальний статус чи гендерні особливості. Люди з низьким рівнем доходу часто не мають можливості лише соціальними програмами через брак фінансових ресурсів. Це сприяє посиленню соціальної нерівності та загостреній бідності.

Для подолання цих викликів необхідно впроваджувати комплексні заходи, такі як розвиток освіти та професійної підготовки, покращення інфраструктури у віддалених районах, реалізація політики протидії дискримінації та забезпечення достатнього фінансування соціальних програм. Змінення нерівностей у доступі до соціальних послуг є місцем кроком для створення рівних можливостей та підвищення якості життя.

Крім того, ця тема охоплює заходи, спрямовані на забезпечення високого рівня добросовісності та ефективності в управлінні бюджетними коштами, боротьбу з корупцією та впровадження механізмів відповідальності за неналежне використання публічних ресурсів [33].

Вона виконує важливу роль у забезпеченні раціонального і цільового розподілу бюджетних асигнувань у сфері соціального захисту, що сприяє покращенню якості соціальних послуг і питань [34].

Ключові напрями вдосконалення системи розподілу та контролю за використанням бюджетних коштів у соціальній сфері зосереджені на підвищенні ефективності, прозорості фінансового управління [35].

Удосконалення процесів бюджетного планування та фінансового управління забезпечує розробку стратегічних цілей і показників ефективності, які сприяють використанню цільового ресурсу та розподілу коштів з урахуванням потреб і пріоритетів суспільства. Для цього необхідно запровадити ефективні механізми контролю та аудиту, зокрема створити систему моніторингу й оцінки використання бюджетних коштів, а також

провести аудиторські перевірки з призначення можливих порушень та недоліків у фінансовому управлінні [36].

Впровадження сучасних технологій та інформаційних систем дозволяє автоматизувати процеси збору, обробки й аналізу фінансових даних, забезпечуючи швидкий і точний контроль за витратами. вибір того, відкритість і доступність інформації про фінансові процеси у сфері соціального захисту з використанням публікацій даних для громадськості та залучення громадян і неурядових організацій до моніторингу й контролю за використанням [37].

Це забезпечує прозорість, відкритість і відповідальність у фінансовому управлінні. Публікація відповідних даних обізнаність громадян щодо ефективності використання публічних коштів, а залучення громадськості виявляти й вирішувати проблеми, сприяючи підвищенню відповідальності державних органів [38].

За допомогою трендового аналізу здійсимо прогноз на 2024-2026 роки, використаємо дані таблиця 2.1 та додатку А (табл.3.1).

Таблиця 3.1

Прогноз соціального захисту та соціального
забезпечення на 2024-2026 роки, мрд.грн

Показники	Прогноз 2024	Прогноз 2025	Прогноз 2026
Соціальний захист та соціальне забезпечення	520,7	567,0	613,2
Соціальний захист на випадок безробіття	-0,6	-1,8	-3,0
Соціальний захист пенсіонерів	280,6	301,1	321,7
Соціальний захист ветеранів війни та праці	7,9	8,8	9,7
Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді	5,7	4,3	2,8
Допомога у вирішенні житлового питання	37,6	37,7	37,9
Соціальний захист інших категорій населення	109,4	124,9	140,4
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту	0,047	0,051	0,054
Інша діяльність у сфері соціального захисту	13,6	15,5	17,4

Нестабільність у фінансуванні соціального захисту може ускладнювати планування та впровадження соціальних програм, підтримувати довіру громадян до урядових ініціатив і поглиблювати соціальну нерівність. Для мінімізації цих ризиків важливо створити стабільні та ефективні механізми фінансування, розробити стратегії управління ризиками, а також забезпечити прозорість та ефективність використання ресурсів у цій сфері (рис.3.1 та Додаток Д, Ж).

Зростання витрат на соціальний захист є індикатором змін у фінансуванні програми, спрямованої на підвищення добробуту громадян і забезпечення їх соціального захисту. Це проведено про посилення інвестицій у соціальні ініціативи, які спрямовані справедливо на досягнення соціальності та підвищення якості життя населення. Збільшення витрат може позначати розширення програм, таких як пенсійне забезпечення, підтримка малозабезпечених сімей, допомога людям з інвалідністю та інші форми соціальної підтримки. такі інвестиції сприяють зниженню соціальної нерівності, покращенню умов життя і стабільності в суспільстві. Незалежно від того, підвищення фінансування соціального захисту може позитивно впливати на економіку, стимулюючи споживчий попит і підтримуючи пропозицію.

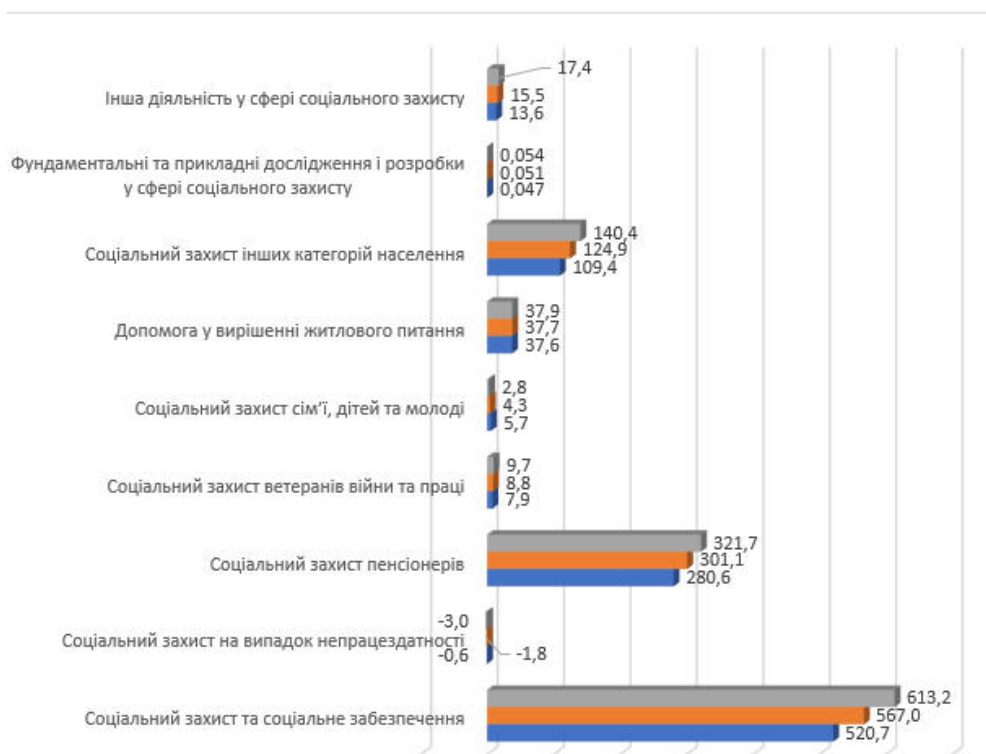

Рис.3.1. Прогноз даних на соціальний захист України на 2024-2026 рр., млрд. грн

Бачимо наскільки негативні тенденції спостерігаються, видатки на соціальний захист на випадок безробіття із кожним роком зменшуються, а отже прогноз від'ємні показники на 2024 рік - -3млрд.грн, 2025 рік - -1,8млрд.грн та 2026 рік -0,6млрд.грн.

Таким чином, удосконалення механізмів розподілу бюджетних коштів у сфері соціального захисту є ключовим елементом ефективного управління фінансовими ресурсами. Це необхідний крок для раціонального використання обмежених бюджетних асигнувань і досягнення соціально значущих цілей.

Розвиток прозорих процесів розподілу коштів, впровадження чітких критеріїв і стандартів, а також активне залучення стейкхолдерів сприяють підвищенню ефективності, прозорості й легітимності фінансового управління в цій сфері. Постійний моніторинг і аналіз результатів позбавляють вас випадково виявити недоліки, усунути їх і вдосконалювати.

Соціальні інвестиції – це вкладення коштів, спрямоване на досягнення соціальних, економічних і гуманітарних результатів. Вони передбачають

ухвалення рішень про використання капіталу з урахуванням його результатів позитивного впливу на суспільство, довкілля та якість життя.

Такі інвестиції охоплюють сфери, зокрема охорону здоров'я, освіту, інше житлове будівництво, розвиток місцевої інфраструктури, підтримку малого бізнесу, а також програми, спрямовані на зниження бідності та зменшення нерівності. Соціальні інвестиції здатні забезпечити не лише матеріальний дохід, але й соціальні та екологічні переваги, сприяючи сталому розвитку й покращеному життєвому циклі.

Різноманітність джерел фінансування дозволяє реалізовувати широкий спектр соціальних проектів і програм, спрямованих на підвищення якості життя та забезпечення соціального захисту населення.

Соціальні інновації представляють собою нові підходи, методи, стратегії чи технології, розроблені для вирішення соціальних проблем і підвищення якості життя в суспільстві. Вони можуть включати інноваційні форми організації, програми або послуги, які відзначаються на сучасні виклики в соціальній сфері та сприяють розвитку громади.

Соціальні інновації охоплюють різні галузі, такі як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист, екологічна стійкість, розвиток місцевої економіки тощо. Основним призначенням є створення нових можливостей для вирішення актуальних соціальних проблем і досягнення позитивних змін

Один із важливих аспектів соціальних інновацій — їхній потенціал змінює підходи до вирішення проблеми, пропонуючи більш ефективні, стійкі та результативні рішення. Це може включати залучення нових цікавих сторінок, використання сучасних технологій або впровадження інноваційних фінансових моделей. Соціальні інновації сприяють створенню сприятливого середовища для розвитку підприємництва, підтримки ініціатив громадського сектора, формування нових ринків і стимулювання економічного зростання, одночасно підвищуючи якість життя та сприяючи соціальному прогресу.

Публічно-приватні партнерства (ППП) є формою співпраці між урядом та приватним сектором для спільного виконання проектів або програм. Вони

охоплюють різні напрямки діяльності, як такі будівництво інфраструктури, надання соціальних послуг та розвиток місцевих громад. Основна ідея ППП відбувається у використанні експертних знань і ресурсів приватного сектора для ефективного вирішення соціальних викликів і досягнення урядових стратегічних цілей. У свою чергу уряд забезпечує необхідну законодавчу базу, фінансування та політичну підтримку.

ППП мають низку переваг: ефективніше використання ресурсів, швидка реалізація проєктів, зменшення ризиків та стимулювання інновацій шляхом доступу приватного сектора до передових технологій. Однак такі партнерства також стикаються з викликами, включаючи дисбаланс інтересів, ризик недостатньої конкуренції та можливість корупції. Для їх успішної реалізації важливо забезпечити прозорість, відповідальність і збалансовані умови співпраці.

Альтернативні джерела фінансування соціального захисту передбачають використання інноваційних методів збору коштів на соціальні програми поза межами традиційних бюджетних асигнувань і податкових надходжень. таких джерел бракує залучати додаткові ресурси та впроваджувати нові підходи до вирішення соціальних проблем, що робить їх цінним доповненням до стандартних.

Отже, у контексті фінансування соціального захисту залишаються різноманітні підходи та механізми, які сприяють створенню ефективної та стабільної системи соціального забезпечення. Хоча державне фінансування залишається основним джерелом, слід також звернути увагу на потенціал приватного сектору, міжнародне співробітництво та інноваційні рішення. Соціальні інвестиції, публічно-приватні партнерства та альтернативні джерела фінансування створюють нові можливості для підвищення якості соціальних послуг та розширення соціального захисту. Важливим є забезпечення прозорості, ефективності та справедливого розподілу ресурсів для досягнення соціальних цілей.

ВИСНОВКИ

В процесі проведеної роботи було поглиблено теоретичні засади бюджетного забезпечення розвитку соціальної сфери.

В ході проведеного дослідження було зроблено такі висновки:

1. Поглиблено теоретичні засади бюджетного забезпечення соціальної сфери, які визначають ключові підходи до фінансування соціальних програм в Україні. Бюджетне забезпечення охоплює фінансування таких важливих напрямів, як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, культура та наука. Від правильного розподілу бюджетних коштів залежить стабільність соціальних гарантій, розвиток людського потенціалу та підвищення якості життя населення. Теоретичні засади базуються на нормативно-правових актах, що регулюють соціальну політику країни та забезпечують рівний доступ до соціальних послуг.

2. Визначено інструментарій бюджетного забезпечення соціальної сфери, до якого належать бюджетні асигнування, трансферти, видатки та витрати на реалізацію соціальних програм. Бюджетні асигнування забезпечують фінансування ключових соціальних потреб на державному та місцевому рівнях. Видатки та витрати бюджету спрямовуються на утримання соціальних установ, надання пільг і соціальних допомог. Гнучке застосування цих інструментів дозволяє оперативно реагувати на зміну соціально-економічної ситуації в країні.

3. Оцінено ефективність бюджетного забезпечення соціальної сфери, яка показала наявність недоліків у плануванні та розподілі фінансових ресурсів. Незважаючи на зростання бюджетних витрат на соціальні програми, результати їх використання залишаються недостатніми. Проблеми включають невиконання планових показників, низьку якість соціальних послуг та недостатнє фінансування окремих напрямів. Залишається актуальним питання оптимізації видатків, підвищення прозорості бюджетного процесу та запровадження дієвих механізмів контролю за використанням коштів.

4. Виявлено особливості фінансування соціальної сфери у період воєнного стану, що включають збільшення витрат на підтримку внутрішньо переміщених осіб (ВПО), ветеранів, соціально незахищених верств населення та на відновлення зруйнованої інфраструктури. Воєнні дії призвели до перерозподілу бюджетних ресурсів, де пріоритет віддається обороні та гуманітарній допомозі. Для забезпечення соціальних гарантій уряд впроваджує спеціальні програми підтримки населення та спрощує доступ до соціальних послуг. Водночас бюджетні обмеження ускладнюють реалізацію повноцінної соціальної політики.

5. Зафіксовано низький рівень соціальних гарантій, таких як прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата та пенсія, які не відповідають реальним потребам населення. Це призводить до зростання соціальної напруги, бідності та нерівності. Важливим є перегляд підходів до формування соціальних стандартів та поступове підвищення їх до рівня, що відповідає економічним реаліям та базовим потребам громадян.

6. Виявлено позитивні зрушення у фінансуванні освіти та медичних послуг, зокрема збільшення бюджетних витрат на модернізацію шкіл, забезпечення медичних закладів та розвиток реабілітаційної інфраструктури. Впровадження програм медичних гарантій та інвестиції в освітню галузь сприяють підвищенню доступності та якості послуг. Проте через воєнні дії та економічні виклики ці позитивні зміни є нестабільними та потребують додаткових ресурсів для повноцінної реалізації.

7. Наголошено на необхідності підвищення ефективності використання бюджетних коштів, впровадження інноваційних фінансових механізмів та адаптації соціальної політики до сучасних викликів. Для цього необхідно покращити бюджетне планування, посилити контроль за розподілом коштів та забезпечити прозорість витрат.

Ці висновки формують основу для подальших досліджень та розробки рекомендацій щодо удосконалення бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бортник С. М., Сєвідова І. О. Забезпечення організаційно-правових умов фінансування соціальної сфери України. *Право і безпека*. 2023. № 3 (90). С. 9–20.
2. Бюджетна система : підручник / за ред. д. е. н., професора В. Г. Дем'янишина, д. е. н., професора О. П. Кириленко та д. е. н., професора З. М. Лободіної. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 624 с.
3. Бюджетний кодекс України Кодекс України; Закон, Кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 17.11.2024).
4. Горин В. П. Фінансовий механізм забезпечення суспільного добробуту: теоретична концептуалізація та проблеми функціонування: моногр. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 516 с.
5. Дмитренко Е.С. Особливості фінансового, правового та організаційного забезпечення соціального забезпечення соціального громадян в умовах євроінтеграції України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. № 3 (44). С. 234–242.
6. Дорош В. Ю., Московчук А. Т. Бюджетне фінансування соціальної сфери. *Вплив глобалізаційних процесів та цифрової трансформації на формування міжнародного економічного клімату та фінансової екосистеми : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Полтава : ПУЕТ, 2024, С. 192-193.*
7. Економічна ефективність vs соціальна справедливість: пріоритети розвитку України на етапі подолання кризи : кол. моногр. / НАН України, Секція суспільних і гуманітарних наук. Київ, 2019. 350 с.
8. Лисяк Л., Качула С., Абдін А. Бюджетна політика у сфері видатків в координатах соціального розвитку. *Світ фінансів*. 2021. Вип. 4 (65). С. 39-55.
9. Матрушенко О. О., Валько А. О. Теоретичні підходи до визначення суті категорії «Бюджетне забезпечення соціальної сфери». *Розвиток*

фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, 23 листопада 2023 р. Полтава: НУІП, 2023., С. 27-28.

10. Миськів Г. Бюджетна система: теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях): навчальний посібник. Львів: Растр-7, 2020. 272 с.

11. Основи законодавства України про охорону здоров'я Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

12. Підлипна Р.П. Смочко В.Ю. Фінансове забезпечення соціальної сфери України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 38. 2020, С. 25-31.

13. Про Державний бюджет України на 2024 рік Закон України; Бюджет, Розподіл, Перелік від 09.11.2023 № 3460-ІХ URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>(дата звернення: 17.11.2024).

14. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям Закон України від 01.06.2000 № 1768-ІІІ. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

15. Про місцеве самоврядування в Україні Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

16. Про освіту Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

17. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні Закон України від 21.03.1991 № 875-ХІІ. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

18. Про пенсійне забезпечення Закон України від 05.11.1991 № 1788-ХІІ. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text> (дата звернення: 17.11.2024).

19. Про соціальні послуги Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 17.11.2024).
20. Серeda О. Аналіз фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні. *Український економічний часопис*, 2024. №3, С. 94–98.
21. Сидор Т. І. Бюджетна політика у соціальній сфері: принципи, важелі та інструменти. *Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів*. Збірник матеріалів XXI Всеукраїнської науковопрактичної конференції студентів і молодих вчених, 2024. Т. 1. URL. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/52577/1/Zbirnyk-konf-traven-2024-T-1-2.pdf> (дата звернення: 17.11.2024).
22. Тропіна В. Фінансування державних соціальних програм: новітні підходи та інструменти. *Науковий вісник Полісся*. 2020. № 2(21) С. 17–27.
23. Державна казначейська служба України. URL: [https://www.treasury.gov.ua/ua/file storage/vikonannya derzhavnogo byudzhetu](https://www.treasury.gov.ua/ua/file_storage/vikonannya_derzhavnogo_byudzhetu) (дата звернення: 15.11.2024).
24. Міністерство фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/biudzhets-2023_na_pensiine_zabezpechennia_ta_sotsialnii_zakhist_peredbacheno_4423_mlrd_grn-3814 (дата звернення: 15.10.2024).
25. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
26. Міжнародна організація праці. Доповідь про соціальний захист у світі у 2020–2022 роках: Регіональна супровідна доповідь для Центральної та Східної Європи та Центральної Азії. Женева: МОП, 2021.
27. Онищук І. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану (оновлюється). URL: <https://decentralization.ua/news/14654> (дата звернення: 23.10.2024).
28. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні. Березень 2023 року. URL:

<https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho-10> (дата звернення: 25.10.2024).

29. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану (оновлюється). URL: <https://association.kharkov.ua/aktyalne/novyny/1512-osoblyvosti-biudzhethnoho-protsesu-v-umovakh-voiennoho-stanu-onovliuietsia-2> (дата звернення: 23.10.2024).

30. Соціальна адаптація учасників АТО та членів їх сімей. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/24175> (дата звернення: 15.09.2024).

31. Клименко О., Чепурко Г. Проблеми соціальної адаптації ветеранів в Україні URL: https://isnasu.org.ua/popsci/010_Klymenko_Chepurko_-_Problemy_veteraniv.php (дата звернення: 15.09.2024).

32. Видатки Держбюджету України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/> (дата звернення: 15.10.2024).

33. Бліхар М., Гей К. Правові засади складання та розгляду бюджетної декларації. Підприємницьке господарство і право. 2021. №6.

34. Богдан Т. Бюджетні видатки 2021 року: злеті і падіння. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/505515_byudzhetni_vidatki_2021_roku_zleti_i.html (дата звернення: 05.09.2024).

35. Возняк Г. Фінансова децентралізація та стале ендегенне зростання регіонів: формалізація напрямів впливу. Світ Фінансів. 2019. № 2(59). С. 49–59.

36. Венцель В.Т. Бюджетна політика як інструмент реалізації соціальної функції держави. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. Том 31 (70). 2020. №4.

37. Звіт про виконання показників бюджету Пенсійного фонду України за 2023 р. (за даними Пенсійного фонду України). URL: <https://www.pfu.gov.ua/byudzheth/zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogofondu-ukrayiny/> (дата звернення: 10.09.2024).

38. Загальна декларація про права людини: документ 995 015. URL: https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 12.11.2024).

39. Звіт про середній розмір призначеної пенсійної виплати на 01.10.2024 рік (за даними Пенсійного фонду України). URL. <https://www.pfu.gov.ua/2167997-serednij-rozmir-pryznachenoyi-pensijnoyi-vyplaty-ta-pytoma-vaga-pensioneriv-za-rozmiramy-pryznachenyh-misyachnyh-pensij-u-zagalnij-yih-chyselnosti-standom-na-01-10-2024/> (дата звернення: 05.12.2024).

40. Державні соціальні стандарти. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики. URL. <https://www.msp.gov.ua/content/socialni-standarti.html> (дата звернення: 01.12.2024).

41. Конституція України від 28.06.1996 № 254к /96-ВР. Офіційний сайт Верховної ради України: Законодавство України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.12.2024).